

2015 m. išnagrinėtų ginčų apžvalgoje pateikiama apibendrinta informacija apie Lietuvos banke nagrinėtus ginčus ir dėl jų priimtus sprendimus, didžiausią dėmesį skiriant ginčams, kurie yra reikšmingi formuojant ginčų nagrinėjimo Lietuvos banke praktiką. Informacijos pateikimo tikslas – iš 2015 m. Lietuvos banke išnagrinėtų ginčų išskirti tas situacijas, kai buvo nustatytos finansų rinkos dalyvių sutartinių ir teisės aktuose nustatytų pareigų vykdymo problemos, susijusios su Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatyme ir Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme nustatytų pareigų vykdymu, prisijungimo būdu sudaromų finansinių paslaugų sutarčių sąlygų atskleidimu ir draudiko pareigų supažindinti kitą sutarties šalį su standartinėmis draudimo sutarties sąlygomis bei užtikrinti šių sąlygų teisinį apibrėžtumą ir suderinamumą vykdymu.

2015 m. išnagrinėtų ginčų apžvalgoje aptariami ginčai, kuriuos išnagrinėjus finansų rinkos dalyviams buvo pateiktos rekomendacijos, kaip tobulinti finansinių paslaugų sutarčių sudarymo ir vykdymo procesą ir tikslinti standartines sutarties sąlygas, siekiant išvengti panašaus pobūdžio vartotojų ir finansų rinkos dalyvių ginčų ateityje. Apžvalgoje taip pat pateikiama Lietuvos banko nuomonė dėl kai kurių įrodinėjimo priemonių vertinimo, pabrėžiamas tam tikrų finansinių paslaugų sutarčių pobūdis, šiose sutartyse įtvirtintų sąlygų teisinis suderinamumas su galiojančių teisės aktų nuostatomis ir vartojimo sutarčių sąlygoms keliamais reikalavimais, šiomis sąlygomis įtvirtinamos sutarties šalių teisės ir pareigos. Be to, atkreipiamas vartotojų dėmesys į teisę reikalauti atlyginti nuostolius, atsirandančius finansų rinkos dalyviui pažeidus sutarties vykdytinumo principą, į vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, teisių ir interesų apsaugą esant neaiškiai suformuluotoms sutarties sąlygoms, į draudiko teisę transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartinius ar su jais susijusius teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų pagrindu reikalauti išmokėtų draudimo išmokų ar jų dalies grąžinimo, į ginčų nagrinėjimo Lietuvos banke kompetencijos ribas.

Pažymėtina, kad 2015 m. išnagrinėtų ginčų apžvalgoje aptariami Lietuvos banko sprendimai buvo priimti įvertinus kiekvieno konkretaus ginčo aplinkybes ir išnagrinėjus Lietuvos bankui pateiktą įrodymų visumą, todėl jie negali turėti išankstinės privalomosios galios nagrinėjant tam tikrais panašiais požymiais pasižyminčias situacijas ateityje.

I. DĖL MOKESČIŲ TAIKymo PAGAL FINANSINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO SUTARTIS PAGRĮSTUMO

Ginčų dėl mokesčių taikymo pagal finansinių paslaugų teikimo sutartis praktikai svarbi ginčų grupė – ginčai dėl išankstinio kredito grąžinimo mokesčio išskaičiavimo pagal kredito sutartis pagrįstumo. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (CK) 6.873 straipsnio 1 dalis numato, kad paskolos gavėjas privalo grąžinti gautą paskolą paskolos davėjui sutartyje nustatytu laiku ir tvarka. Pagal šio straipsnio 4 dalį, atlygintinės paskolos sumą paskolos gavėjas gali grąžinti prieš terminą tik paskolos davėjui sutikus. Paskolos davėjas, duodamas sutikimą grąžinti paskolos sumą anksčiau laiko, gali reikalauti padengti patiriamus nuostolius ar įvykdyti kitokias sąlygas, leidžiančias grąžinti paskolą anksčiau nei numatytas terminas. Jei kredito sutartyje yra nustatoma, kad kredito davėjas duos sutikimą kreditą grąžinti prieš terminą tik kredito gavėjui sutikus sumokėti išankstinio kredito grąžinimo mokestį, tai kredito gavėjui kreipiantis į kredito davėją su prašymu grąžinti kreditą ar jo dalį anksčiau nei sutartas terminas, kartu išreiškiamas sutikimas mokėti išankstinio kredito grąžinimo mokestį. Jeigu šio mokesčio taikymo sąlygas ir tvarką nustatanti kredito sutarties nuostata vartotojui atskleista tinkamai ir parengta suprantamai, nedviprasmiškai, aiškiai ir tiksliai, be to, ji nėra nugrinčyta įstatymo nustatyta tvarka, tokia nuostata vertintina kaip atitinkanti kredito davėjų ir kredito gavėjų, kaip vartojimo sutarties šalių, interesų pusiausvyrą.

Iš vartotojų ir finansų rinkos dalyvių ginčų, kylančių dėl išankstinio kredito grąžinimo mokesčio, išskirtina Lietuvos banke vertinta situacija, kiek pagrįstas vartotojui pateiktas reikalavimas sumokėti mokestį, sudarantį 2 procentus prieš terminą grąžinamos kredito sumos. Bankas, pateikdamas paaiškinimus dėl turimos teisės reikalauti mokėti išankstinio kredito grąžinimo mokestį, nurodė, kad, vykdydamas finansų tarpininko funkciją, jis turi užtikrinti, jog

atsiskaitymai su indėlininkais ar kitais banko kreditoriais būtų atliekami laiku. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo 33 straipsnyje nustatyta, kad finansų įstaiga privalo būti visada pasirengusi vykdyti savo įsipareigojimus (būti moki). Atsižvelgdamas į šiuos reikalavimus, bankas numato atsiskaitymams su banko indėlininkais ir kitais kreditoriais reikalingus piniginius išteklius gauti iš banko klientų grąžinamų kreditų bei mokamų palūkanų. Su kredito gavėjais banko sudaromose kredito sutartyse susitariama dėl aiškaus kredito grąžinimo grafiko, kitaip tariant, susitariama dėl konkretaus termino ir įmokų dydžio, nuo kurio priklausys atsiskaitymas su klientais. Kredito gavėjams grąžinant lėšas anksčiau termino, bankas planuoto dydžio pinigų srautų negauna ir jam tenka ieškoti kitų finansinių išteklių prisiimtiems įsipareigojimams vykdyti. Taigi, bankas gali turėti papildomų išlaidų, susijusių su finansinių išteklių pritraukimu iš kitų šaltinių (pvz., indėlininkų ar skolinantis tarpbankinėje rinkoje). Be to, jam gali būti pritaikytos baudos arba kitos sankcijos dėl įsipareigojimų kreditoriams nevykdymo ar vykdymo ne laiku (anksčiau laiko), nes negauti arba per anksti gauti pinigų srautai nėra (laiku) nukreipiami banko įsipareigojimams vykdyti. Prisiėmęs piniginių išteklių paieškos išlaidas ir palūkanų normų pasikeitimo riziką, bankas patiria nuostolių, jei dėl anksčiau laiko grąžintos paskolos ar palūkanų skirtumo pritraukiamų naujų piniginių išteklių kaina yra didesnė. Todėl kredito sutartyse arba kainynuose, kurie yra neatskiriama kredito sutarties dalis, ir yra numatomas kredito sutarties sąlygų keitimo ir kredito grąžinimo anksčiau termino mokestis.

Aptariamu atveju kredito sutartyje buvo nustatyta, kad jei kreditas ar jo dalis bus grąžinama ankstesniu negu grafike nustatytas terminas, kredito gavėjui bus taikomas kredito grąžinimo mokestis. Lietuvos bankas, šią sutartyje įtvirtintą sąlygą įvertinęs pagal CK 6.193–195 straipsniuose įtvirtintas bendrąsias sutarčių aiškinimo taisykles ir sutarties sąlygos sąžiningumo kriterijus, nustatė, kad sąlyga sutartyje aiškiai suformuluota ir nedviprasmiška. Vartotojas, pasirašydamas kredito sutartį, patvirtino sutikimą su šia sąlyga. Ji yra pateikta kredito sutarties Specialiojoje dalyje ir todėl, Lietuvos banko vertinimu, su ja susipažinti daug lengviau, nei tuo atveju, jei sąlyga būtų nurodyta sutarties Bendrojoje dalyje. Be to, kredito sutarties Specialiąją dalį sudaro 3 lapai ir tokia apimtis leidžia nesunkiai susipažinti su visomis svarbiausiomis kredito sutarties sąlygomis. Lietuvos bankas atkreipė dėmesį, kad, pasirašydamas sutartį, ypač tokią, pagal kurią prisiimami didelės vertės ilgalaikiai įsipareigojimai, sutarties sąlygas asmuo turėtų įvertinti ypač atidžiai. Manytina, kad ne tik finansų rinkos dalyvis privalo suteikti galimybę iš anksto susipažinti su teikiamos paslaugos sąlygomis, bet ir įsipareigojimus pagal sutartį prisiimantis asmuo turi dėti pastangas, kad tinkamai su jomis susipažintų.

Įvertinęs ginčo šalių pateiktus paaiškinimus bei įrodymus ir vadovaudamasis CK 6.189 straipsnio 1 dalimi, numatančia, kad teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią, taip pat atsižvelgdamas į tai, kad išankstinio kredito grąžinimo mokesčio taikymas yra įprastinė bankų praktika teikiant ilgalaikius kreditus, Lietuvos bankas vartotojui keliamą reikalavimą sumokėti išankstinį kredito grąžinimo mokestį pripažino teisėtu ir pagrįstu.

Lietuvos banke taip pat išnagrinėtas ginčas, kai vartotojas nesutiko mokėti bankui išankstinio kredito grąžinimo mokesčio kredito sutartyje nustatytas iš dalies fiksuotas palūkanas keičiant į kintamąsias. Vartotojui pateikus prašymą iš dalies fiksuotas palūkanas pakeisti į kintamąsias, bankas nurodė, kad toks keitimas yra galimas tik abiem kredito sutarties šalims pasirašant susitarimą dėl kredito sutarties sąlygų keitimo ir vartotojui sumokant išankstinio kredito grąžinimo mokestį. Pateiktą reikalavimą dėl išankstinio kredito grąžinimo mokesčio bankas grindė jo interneto puslapyje skelbiamu kainynu, kuriame nustatyta fiksuotųjų palūkanų keitimo tvarka ir mokesčio už tokių keitimą apskaičiavimo metodas, sąlygomis. Bankas nurodė, kad vartotojas su banko kainyno sąlygomis susipažino sudarydamas kredito sutartį, kad jis išreiškė savo valią dėl kainyno sąlygų galiojimo kredito sutarčiai, todėl vykdyti tas sąlygas yra privaloma. Bankas pabrėžė, kad kainyne fiksuotųjų palūkanų nutraukimu yra laikomas palūkanų keitimas iš fiksuotųjų į kintamąsias. Kai nustatoma fiksuota palūkanų norma ir jos galiojimas keičiant kredito sutartį nutraukiamas, yra taikomas toks pat mokestis, kaip ir mokestis už išankstinį kredito grąžinimą, taikomas kreditui, kurio palūkanų norma yra fiksuota arba apribota. Tokiais atvejais mokestis skaičiuojamas ne pagal anksčiau termino grąžinamą kredito sumą, o pagal suteikto, bet negrąžinto kredito likutį. Mokestis apskaičiuojamas įvertinant dėl išankstinio kredito grąžinimo banko patiriamus nuostolius ir pridedant sumą, lygią 1 procentui anksčiau termino grąžinamos kredito sumos. Finansų rinkos dalyvis Lietuvos bankui pateikė skaičiavimus patvirtinančią formulę ir pažymėjo, kad suteikdamas kreditą, kurio palūkanos yra fiksuotos, prisiėmė palūkanų svyravimo riziką, todėl palūkanų keitimo mokestį apskaičiavo atsižvelgdamas į tai, kad, pakeitus palūkanas anksčiau nei kredito sutartyje nustatytas terminas, grąžintą sumą galėtų perskolinti rinkoje tik taikant naujas palūkanas, taigi, finansų rinkos dalyvis patirtų atitinkamo dydžio nuostolį.

Įvertinęs ginčo šalių paaiškinimus ir pateiktus įrodymus, Lietuvos bankas konstatavo, kad kreditą vartotojui suteikęs finansų rinkos dalyvis pagrindė reikalavimą sumokėti išankstinio kredito grąžinimo mokestį ir šio mokesčio dydžio nustatymo teisingumą. Lietuvos bankas nurodė, kad, vadovaujantis CK 6.156 straipsnyje įtvirtintu sutarties laisvės principu ir 6.223 straipsnio 1 dalimi, numatančia, kad sutartis gali būti pakeista šalių susitarimu, darytina išvada, kad tie sutartinių santykių aspektai, kurie nėra reglamentuojami imperatyviųjų teisės normų, gali būti aptarti tik laisvu šalių susitarimu, įtraukiant atitinkamas sąlygas į šalių sudaromą sutartį arba jas pakeičiant. Kai šalys gera valia nesusitaria dėl sudarytos sutarties pakeitimo, suinteresuota sutarties pakeitimu šalis turi teisę ginčijamos sutarties sąlygų pažeidžiamas teises ginti

teisme pateikdama ieškinį ir prašyti teismo atitinkamas sutarties sąlygas pakeisti, kad būtų atkurta šalių sutartinių prievolių pusiausvyra (CK 6.204 str. 3 d., 6.223 str. 2 d. 2 p.).

Lietuvos bankas atkreipė dėmesį į ginčo šalių sudarytos kredito sutarties punktą, kad sutarties sąlygos gali būti keičiamos ar papildomos tik šalims papildomai raštiškai susitariant, išskyrus toje sutartyje nurodytus atvejus, kai sutarties sąlygas bankas nustato ar keičia vienašališkai. Remdamasis šalių sudarytos kredito sutarties sąlygomis, Lietuvos bankas nurodė, kad ginčo šalių sudarytos sutarties pakeitimas buvo įmanomas tik laikantis sutartyje nustatytos tvarkos, t. y. abiem šalims raštiškai susitariant. Lietuvos bankas pabrėžė, kad sutarties galiojimo metu sutarties šalis gali teikti viena kitai prašymus pakeisti šalių susitarimą sudarančias sutarties sąlygas, o tokį prašymą gavusi kita sutarties šalis gali arba sutikti, arba nesutikti pakeisti kreditavimo sutartį, ji gali nurodyti savo sąlygas dėl sutarties pakeitimo, tačiau bet koks kreditavimo sutarties pakeitimas galimas tik suderinus abiejų šios sutarties šalių valią.

Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad vartotojo bankui keliamas reikalavimas pakeisti kredito sutartį joje įrašant prašomas sąlygas, bet nekeičiant kitų sutarties sąlygų arba nemokant banko nurodytų mokesčių, kuriuos sumokėjus bankas sutiktų pakeisti fiksuotąsias palūkanas į kintamąsias, yra nepagrįstas.

Kaip ginčų nagrinėjimo praktikai svarbi ginčų grupė išskirtini ginčai dėl mokesčių už banko sąskaitos sutartimi suteiktas paslaugas išskaičiavimo. Pagal CK 6.913 straipsnio 1 dalį, banko sąskaitos sutartimi bankas įsipareigoja priimti ir įskaityti pinigus į kliento (sąskaitos savininko) atidarytą sąskaitą, vykdyti kliento nurodymus dėl tam tikrų sumų pervedimo ar išmokėjimo iš sąskaitos ir atlikti kitokias to banko atliekamas operacijas, o klientas įsipareigoja sumokėti bankui už suteiktas paslaugas ir operacijas. Banko sąskaitos sutartis iš esmės yra finansinių paslaugų sutartis, kurios pagrindu bankui atliekant operacijas, klientas gali valdyti sąskaitoje esančias lėšas, jas naudoti ir jomis disponuoti, t. y. papildyti sąskaitą grynaisiais pinigais ar juos išimti, atlikti mokėjimus, atsiskaityti už prekes ir paslaugas, atlikti kitas finansines operacijas. Banko sąskaitos sutartis yra dvišalė – tiek klientas, tiek bankas turi reikalavimo teises ir jas atitinkančias pareigas. Sudarius sąskaitos sutartį, bankas turi pareigą atidaryti banko sąskaitą (CK 6.914 str. 1 d.), atlikti banko operacijas kliento nurodymu (6.916 str.), užtikrinti banko sąskaitos ir su ja susijusių operacijų slaptumą (6.925 str.), jei susitarta – mokėti palūkanas už naudojimąsi sąskaitoje esančiomis lėšomis (6.920 str.). Pagrindinė kliento (sąskaitos savininko) pareiga – mokėti už banko suteiktas paslaugas ir atliktas operacijas sutartyje nustatytais sąlygomis ir tvarka (6.919 str. 1 d.). Kadangi banko sąskaitos sutartis sudaro galimybę, sąskaitos savininkui duodant nurodymus atlikti įvairias banko operacijas, organizuoti banko sąskaitoje esančių lėšų valdymą, už finansines paslaugas mokant atlyginimą bankui ar kitai kredito įstaigai sutartyje nustatyta tvarka, sąskaitos savininkas, sudarydamas šią sutartį, turėtų atidžiai įvertinti jos nuostatas dėl finansų rinkos dalyvių teikiamų atlygintinų paslaugų ir mokesčių už jų atlikimą.

Iš Lietuvos banke nagrinėtų ginčų dėl mokesčių pagal banko sąskaitos sutartį taikymo išskirtinas ginčas, kilęs dėl banko reikalavimo, kad vartotojas sumokėtų komisinį mokestį už pinigų išėmimą iš banko sąskaitos, į kurią buvo pervesta indėlio suma nutraukus terminuotojo indėlio sutartį. Vartotojas, nesutikdamas su banko reikalavimu, teigė, kad jo ir banko sudarytoje terminuotojo indėlio sutartyje nebuvo nustatyta, jog grynaisiais pinigais į banko sąskaitą įnešti pinigai po banke atliktų operacijų galėtų būti laikomi negrynaisiais pinigais. Vartotojas taip pat pabrėžė, kad jo ir banko sudarytoje terminuotojo indėlio sutartyje nebuvo nurodyta, jog, nutraukus sutartį prieš terminą, už lėšų, kurios buvo įneštos grynaisiais pinigais, atsiėmimą bus taikomas komisinis lėšų išgryninimo mokestis.

Bankas paaiškino, kad terminuotojo indėlio sutartyje buvo aiškiai nustatyta, jog nurodyta indėlio suma – tai negrynieji pinigai, laikomi indėlio sąskaitoje, o vartotojui nutraukus terminuotojo indėlio sutartį prieš terminą bankas perves indėlio sumą (negrynuosius pinigus) į sutartyje nurodytą indėlininko banko sąskaitą. Bankas nurodė, kad, remdamasis sudarytos terminuotojo indėlio sutarties sąlygomis, jis ir turėjo pervesti indėlio lėšas į sutartyje nurodytą vartotojo banko sąskaitą, o ne jas išmokėti grynaisiais pinigais, netaikydamas įkainių už šią banko paslaugą. Bankas pabrėžė, kad sudarydamas terminuotojo indėlio sutartį vartotojas įsipareigojo už teikiamas paslaugas ir su indėliu atliekamas operacijas mokėti bankui operacijos ar paslaugų atlikimo dieną galiojančius banko tipiniuose įkainiuose nurodytus mokesčius.

Lietuvos bankas, įvertinęs ginčo šalių pateiktus paaiškinimus ir įrodymus, nustatė, kad tarp vartotojo ir banko sudarytoje terminuotojo indėlio sutartyje buvo aiškiai nurodyta, kad, indėlininkui šią sutartį nutraukus prieš terminą, bankas perves indėlį į sutartyje nurodytą indėlininko sąskaitą ir uždarys indėlio sąskaitą. Sudarant terminuotojo indėlio sutartį, vartotojui buvo atskleista pareiga už banko teikiamas paslaugas mokėti banko paslaugų atlikimo dieną galiojančius tipiniuose įkainiuose nurodytus mokesčius. Vadovaujantis ginčo šalių nustatytais sutarties sąlygomis ir atsižvelgiant į banko teikiamų atlygintinų paslaugų pobūdį, vartotojo reikalavimas netaikyti mokesčio už atliktą pinigų išėmimo operaciją buvo pripažintas nepagrįstu.

II. DĖL FINANSŲ RINKOS DALYVIO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS IR NUOSTOLIŲ ATLYGINIMO

Civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai (CK 6.246 str. 1 d.). Už sutarties pažeidimą taikytina sutartinė civilinė atsakomybė, kuri atsiranda tada, kai neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius ar netesybas (sumokėti baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius (CK 6.245 str. 3 d., 6.256 str. 2 d.). Sutarties neįvykdymu laikomos bet kokios iš sutarties atsiradusios prievolės neįvykdymas, įskaitant netinkamą įvykdymą ir įvykdymo termino praleidimą (CK 6.205 str.). Vertinant sutarties vykdymą analizuojama, ar buvo atliekami joje nustatyti veiksmai ir ar jie buvo atliekami tinkamai. Pagal CK 6.189 straipsnio 1 dalį, sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje numatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė arba įstatymai. Šioje teisės normoje yra įtvirtintas sutarties privalomumo ir vykdytinumo principas, pagal kurį kiekvienas asmuo privalo tinkamai ir laiku vykdyti savo sutartines prievoles (CK 6.256 str. 1 d.). Prievolė laikoma įvykdyta netinkamai, jei ji įvykdoma tik iš dalies, jei praleidžiamas įvykdymo terminas, pažeidžiamos kitos sutartos jos vykdymo sąlygos, bendradarbiavimo pareiga, imperatyviosios teisės normos ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-327-687/2015). Kad asmeniui būtų galima taikyti civilinę atsakomybę, būtina nustatyti visas civilinės atsakomybės sąlygas, numatytas CK 6.246–249 straipsniuose, t. y. neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos, taip pat kaltę, išskyrus įstatymuose nustatytus atvejus, kai civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės.

Iš Lietuvos banke nagrinėtų ginčų dėl civilinės atsakomybės, atsiradusios finansų rinkos dalyviui netinkamai vykdant įsipareigojimus, išskirtina situacija, kai pensijų kaupimo bendrovei buvo pateiktas vartotojo reikalavimas atlyginti nuostolius, patirtus dėl sudarytos pensijų kaupimo sutarties neįsigaliojimo. Nagrinėjant ginčą nustatyta, kad pensijų kaupimo bendrovė pensijų kaupimo sutartį perdavė įregistruoti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VSDF valdyba) administruojamame Pensijų kaupimo sutarčių registre. Tą pačią dieną pensijų kaupimo bendrovė gavo VSDF valdybos pranešimą, kad pensijų kaupimo sutartis neįregistruota, nes sutartyje nurodyto Valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo numerio raidės nesutampa su Apdraustųjų registro duomenimis. Pensijų kaupimo bendrovė nurodė, kad ji pensijų kaupimo sutartyje nurodytu adresu vartotojui išsiuntė pranešimą, kad sutartis nėra įregistruota, ir paprašė jo patikslinti Valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo numerio duomenis. Vartotojas teigė, kad pranešimo negavo ir nurodė, kad netikslių Valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo numerį į pensijų kaupimo sutartį įrašė pensijų kaupimo bendrovės konsultantė.

Lietuvos bankas, įvertinęs ginčo šalių nurodytas aplinkybes, pateiktus įrodymus ir pensijų kaupimą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas, konstatavo, kad Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatyme yra nustatyta, kad pareiga pateikti VSDF valdybai pensijų kaupimo sutarčiai įregistruoti reikalingus duomenis tenka pensijų kaupimo bendrovei. Lietuvos banko nuomone, pensijų kaupimo bendrovė, vykdydama šią pareigą, turėtų ne tik pateikti pensijų kaupimo sutartį sudariusio asmens nurodytą informaciją, bet ir patikrinti, ar ta informacija atitinka tikruosius duomenis. Pensijų kaupimo bendrovės pozicija, kad tik vartotojas yra atsakingas už neteisėtų duomenų pateikimą, Lietuvos banko nuomone, yra abejotina. Bendrovė nepaneigė, kad informaciją pensijų kaupimo sutartyje įrašė jos atstovė. Be to, bendrovė Lietuvos bankui nepateikė jokių paaiškinimų ar įrodymų apie pensijų kaupimo sutarties sudarymo aplinkybes. Aplinkybė, kuri iš sutarties šalių yra atsakinga už tai, kad į sutartį buvo įrašyti neteisingi duomenys, nagrinėto ginčo atveju neturi lemiamos reikšmės. Pensijų kaupimo įstatyme yra numatyta, kaip turi būti ištaisomos tokio pobūdžio klaidos: jei pensijų kaupimo sutartis neįregistruojama, pensijų kaupimo bendrovė informuojama apie tai per 3 darbo dienas nuo duomenų gavimo VSDF valdyboje dienos; gavusi šią informaciją, pensijų kaupimo bendrovė privalo informuoti sutarties šalį, kad su ja sudaryta pensijų kaupimo sutartis nėra įregistruota, ir nurodyti neįregistravimo priežastis per 1 mėnesį nuo pensijų kaupimo sutarties sudarymo dienos.

Atsižvelgdamas į tai, kad pensijų kaupimo bendrovė nepateikė objektyvių įrodymų, galinčių patvirtinti pranešimo apie sutarties neįregistravimo priežastis išsiuntimo aplinkybes, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad ji šių aplinkybių neįrodė, ir konstatavo, kad bendrovės neteisėtais veiksmais laikytini Pensijų kaupimo įstatymo 6 straipsnio 8 dalyje nustatytos pareigos informuoti asmenį, su kuriuo sudaryta pensijų kaupimo sutartis neįregistruojama, neįvykdymas (netinkamas vykdymas). Žalos atsiradimas siejamas su tuo, kad dėl pensijų kaupimo bendrovės kaltės vartotojo lėšos nebuvo kaupiamos privačiame pensijų fonde, todėl jis neteko investicinės grąžos, kurią galėjo gauti, jei pensijų kaupimo bendrovė būtų tinkamai atlikusi savo pareigas, taip pat galimybės sukauptą sumą toliau investuoti.

Lietuvos bankas pabrėžė, kad teismų praktikoje nurodoma, jog civilinė atsakomybė kyla ir esant netiesioginiam priežastiniam ryšiui, t. y. kai žala atsiranda ne tiesiogiai iš neteisėtų veiksmų, bet veiksmai yra pakankamai susiję su žalingais padariniais. Kaip minėta, neįregistravus pensijų kaupimo sutarties, vartotojo lėšos nebuvo kaupiamos privačiame pensijų

fonde, todėl tarp pensijų kaupimo bendrovės veiksmų ir atsiradusios žalos buvo priežastinis ryšys. Pensijų kaupimo bendrovė Lietuvos bankui nepateikė paaiškinimų ar įrodymų, paneigiančių jos kaltę ar atleidžiančių ją nuo atsakomybės. Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos bankas konstatavo, kad pensijų kaupimo bendrovei turi būti taikoma civilinė atsakomybė.

Remdamasis nustatytais aplinkybėmis, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad vartotojo reikalavimas atlyginti nuostolius, susidariusius dėl to, kad dėl pensijų kaupimo bendrovės kaltės pensijų kaupimo sutartis nebuvo įregistruota Pensijų kaupimo sutarčių registre, yra pagrįstas, todėl tenkintinas.

Iš ginčų dėl finansų rinkos dalyvių atsakomybės dar minėtini ginčai dėl nuostolių atlyginimo mokėjimo paslaugų teikėjų klientams. Lietuvos banke vertinta situacija, kai bankui buvo pateikti reikalavimai atlyginti nuostolius, patirtus neatšaukus tarptautinio mokėjimo pavedimo. Bankas atsakymą tenkinti vartotojo reikalavimą grindė aplinkybe, kad žinutę apie pavedimo atšaukimą vartotojas išsiuntė po to, kai pavedimas jau buvo išsiųstas iš banko.

Vertinant šį ginčą, reikšmingomis laikytinos Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 34 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios mokėjimo nurodymo neatšaukiamumo principą. Šio įstatymo 34 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vartotojas negali atšaukti mokėjimo nurodymo po to, kai jį gauna mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas, išskyrus tame straipsnyje numatytas išimtis. Pagal 34 straipsnio 2 dalį, kai mokėjimo operacija inicijuojama gavėjo ar per gavėją, mokėtojas negali atšaukti mokėjimo nurodymo po to, kai mokėjimo nurodymas yra išsiųstas arba mokėtojas gavėjui davė sutikimą atlikti mokėjimo operaciją; jei atliekamas tiesioginis debetas, mokėtojas gali atšaukti mokėjimo nurodymą vėliausiai iki darbo dienos, einančios prieš dieną, kurią susitarta nurašyti lėšas iš sąskaitos. Pasibaigus 34 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatytiems terminams, mokėjimo nurodymas gali būti atšaukiamas tik tuo atveju, kai dėl to susitaria vartotojas ir mokėjimo paslaugų teikėjas, o šio straipsnio 2 dalyje numatytais atvejais būtinas ir gavėjo sutikimas. Mokėjimo paslaugų teikėjas gali imti komisinį atlyginimą už mokėjimo nurodymo atšaukimą, jei tai yra numatyta bendrojoje sutartyje (34 str. 4 d.). Nagrinėjant ginčą, Mokėjimų įstatymo 34 straipsnio 2 dalies nuostatos nebuvo taikomos, nes mokėjimo pavedimas buvo ne gavėjo inicijuojama mokėjimo operacija, o vartotojo vykdomas autorizuotas pavedimas. Be to, pavedimui nebuvo taikomas šio įstatymo 2 straipsnio 31 dalyje pateiktas tiesioginio debeto apibrėžimas.

Lietuvos bankas, vertindamas banko atsakomybę dėl sutarties ir Mokėjimų įstatymo nuostatų nesilaikymo, atkreipė dėmesį į Mokėjimų įstatymo 34 straipsnio 1 ir 4 dalies nuostatas, reglamentuojančias mokėjimo nurodymo atšaukimo sąlygas. Jos nesuteikia teisės mokėjimo paslaugų vartotojui ir neįpareigoja mokėjimo paslaugų teikėjo atšaukti mokėjimo nurodymą po to, kai jį gauna mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas. Kadangi vartotojas bankui žinutę apie pavedimo atšaukimą išsiuntė pasibaigus Mokėjimų įstatymo 34 straipsnio 1 dalyje nustatytam terminui, mokėjimo nurodymas galėjo būti atšauktas tik tuo atveju, jei dėl to būtų susitarę mokėjimo paslaugų vartotojas ir mokėjimo paslaugų teikėjas. Todėl vertinta, ar bankas ir vartotojas buvo susitarę dėl pavedimo atšaukimo, t. y. ar bankas tinkamai vykdė Pavedimo vykdymo sąlygas, su kuriomis vartotojas sutiko autorizuodamas tarptautinio mokėjimo nurodymą pervesti vartotojo nurodytą sumą ir kurios nustatė pavedimo atšaukimo sąlygas. Pavedimo vykdymo sąlygose numatyta, kad mokėtojas gali pateikti bankui atšaukimą ir mokėjimo pavedime nurodyta lėšų suma bei mokesčiai pagal atšaukimą grąžinami į sąskaitą tik tuo atveju, jei bankas dar neišsiuntė pranešimo apie mokėjimo pavedimą gavėjo bankui ar bankui tarpininkui. Mokėtojas, norėdamas atšaukti mokėjimo pavedimą, privalėjo bankui raštu pateikti to banko nustatytos formos prašymą. Nors vartotojo siųsta interneto banko žinutė atitiko Pavedimo vykdymo sąlygose nurodytą rašytinį banko nustatytos formos prašymą, kurį gavęs bankas gali susitarti su mokėtoju dėl pavedimo atšaukimo, tačiau ji buvo pateikta pavedimą jau išsiuntus gavėjo mokėjimo paslaugų teikėjui, t. y. nesilaikant Pavedimo vykdymo sąlygų. Remdamasis nustatytais aplinkybėmis, Lietuvos bankas konstatavo, kad civilinė atsakomybė dėl vartotojo pateikto prašymo atšaukti pavedimą neįgyvendinimo bankui nekilo.

Lietuvos banke taip pat nagrinėti ginčai, kilę dėl mokėjimo paslaugų teikėjų atsakomybės už neautorizuotas mokėjimo operacijas. Mokėjimų įstatymo 29 straipsnyje nustatoma mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjo pareiga nedelsiant grąžinti mokėtojui neautorizuotos mokėjimo operacijos sumą ir atkurti mokėjimo sąskaitos, iš kurios ta suma nurašyta, likutį, kuris būtų, jei neautorizuota mokėjimo operacija nebūtų buvusi atlikta, išskyrus Mokėjimų įstatymo 30 straipsnyje nustatytus atvejus. Sudarydami mokėjimo paslaugų teikimo sutartį, mokėjimo paslaugų teikėjas ir jų vartotojas susitaria dėl mokėjimo operacijų autorizavimo būdo ir mokėjimo priemonių naudojimo tvarkos. Šio įstatymo 10 straipsnio 6 dalies 1 punkte nurodyta, kad mokėjimo paslaugų teikimo sąlygose dėl apsaugos ir taisyklių priemonių turi būti nurodyti veiksmai, kurių privalu imtis mokėjimo paslaugų vartotojui, kad būtų apsaugota mokėjimo priemonė, ir mokėjimo paslaugų teikėjo informavimo apie mokėjimo priemonės praradimą, vagystę, neteisėtą įgijimą ar neautorizuotą naudojimą būdas. Įstatymo 26 straipsnio 1 dalies 1 punkte papildomai nustatyta, kad mokėjimo paslaugų teikėjas, išduodamas mokėjimo priemonę, turi užtikrinti, kad kiti asmenys, be mokėjimo priemonės vartotojo, turinčio teisę naudoti mokėjimo priemonę, jos personalizuotais saugumo požymiais negalėtų naudotis.

Atsižvelgiant į šias nuostatas, pažymėtina, kad mokėjimo paslaugų teikėjas, sukurdamas įrankį (mokėjimo priemonę) mokėjimo sąskaitoje esančioms lėšoms valdyti, kartu turi apibrėžti naudojimosi šiuo įrankiu sąlygas. Būtent mokėjimo paslaugų teikėjui turi būti žinoma, ar tam tikras prisijungimo prie mokėjimo sąskaitos būdas yra saugus ir nekeliantis lėšų

vagystės rizikos. Tai taip pat reiškia, kad mokėjimo paslaugų vartotojas, laikydamasis mokėjimo paslaugų sutartyje nustatytos naudojimosi mokėjimo priemone tvarkos ir jos saugojimo reikalavimų, negali patirti jokių nuostolių dėl trečiųjų asmenų įsilaužimo į jo mokėjimo sąskaitą. Mokėjimo paslaugų vartotojui dalis nuostolių (iki 150 eurų) ar visi patirti nuostoliai gali tekti tik esant kuriai nors iš šių aplinkybių: a) jei vartotojas neapsaugo mokėjimo priemonės personalizuotų saugumo požymių, b) veikia nesažiningai, c) dėl didelio neatsargumo ar tyčios nesilaiko sutartyje nustatytos mokėjimo priemonės naudojimo tvarkos, d) dėl didelio neatsargumo ar tyčios, sužinojęs apie mokėjimo priemonės praradimą, vagystę arba neteisėtą įgijimą ar neautorizuotą jos naudojimą, apie tai nedelsdamas nepraneša mokėjimo paslaugų teikėjui arba nurodytam subjektui (Mokėjimų įstatymo 25 ir 30 str.). Pagrindinis šių Mokėjimų įstatymo nuostatų tikslas yra suteikti mokėjimo paslaugų vartotojams garantiją, kad, sąžiningai ir rūpestingai naudojantis savo sąskaitos valdymo įrankiu (mokėjimo priemone), t. y. laikantis mokėjimo paslaugų teikėjo nustatytų sąlygų, jiems neteks prisiimti ne dėl jų kaltės atsiradusios žalos. Vadinasi, nuostoliai, mokėjimo paslaugų vartotojų patirti naudojantis nuo trečiųjų asmenų įsilaužimų neapsaugotomis mokėjimo priemonėmis ar nesaugiomis mokėjimo sistemomis, turi tekti mokėjimo paslaugų teikėjams, o šie gali reikalauti nuostolius susigrąžinti iš nusikalstamą veiką padariusių trečiųjų asmenų.

Lietuvos banko nuomone, mokėjimo paslaugų teikėjas, siūlydamas vartotojui mokėjimo priemonę (prisijungimo prie mokėjimo sąskaitos įrankį) ir nenustatydamas konkrečių naudojimosi ja sąlygų, turi prisiimti visus dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų vartotojo patirtus nuostolius. Jis negali preziumuoti, kad mokėjimo paslaugų vartotojams yra žinomos naudojimosi informacinėmis sistemomis subtilybės ir jų keliamos rizikos, todėl turi imtis aktyvių veiksmų, kad šios rizikos būtų suvaldytos (pvz., nesiūlyti nesaugaus prisijungimo prie mokėjimo sąskaitų būdo), arba turi pateikti vartotojams naudojimosi mokėjimo priemonėmis instrukcijas.

Lietuvos banke nagrinėta situacija, kai tretiesiems asmenims per elektroninio pašto dėžutę įsilaužus į vartotojo paskyras mokėjimo paslaugų teikėjo sistemoje, iš vartotojo mokėjimo sąskaitos buvo atliktos neautorizuotos mokėjimo operacijos, ir vartotojas mokėjimo paslaugų teikėjui pateikė reikalavimą kompensuoti dėl tokių operacijų patirtus nuostolius. Mokėjimo paslaugų teikėjas, atsisakydamas tenkinti vartotojo reikalavimą atlyginti patirtus nuostolius, teigė, kad nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui buvo žinomi šie vartotojo duomenys: elektroninio pašto adresas, naudojamas prisijungti prie mokėjimo sistemos, elektroninio pašto dėžutės slaptažodis, sutampantis su paskyros mokėjimo paslaugų teikėjo sistemoje slaptažodžiu, ir vartotojo asmens kodas. Mokėjimo paslaugų teikėjas teigė, kad dėl vartotojo prarastų prisijungimo duomenų ar neteisėto prisijungimo jis nėra kaltas. Jo vertinimu, toks vartotojo elgesys, kai prisijungti prie asmeninės paskyros mokėjimo paslaugų teikėjo sistemoje naudojamas toks pat slaptažodis kaip ir elektroninio pašto dėžutės slaptažodis, laikytinas neatsargiu ir neprotingu, ir tokie veiksmai prieštarauja „vidutinio vartotojo“ elgesio standartui. Mokėjimo paslaugų teikėjas taip pat nurodė, kad vartotojas pažeidė naudojimosi mokėjimo priemone sąlygas, t. y. elektroninio pašto dėžutės slaptažodį, naudojamą papildomai nustatyti kliento tapatybę, ir prisijungimo prie asmeninės paskyros mokėjimo paslaugų teikėjo sistemoje slaptažodį įvedė tokiose priemonėse, kur jie buvo pamatyti kitų asmenų, atskleidė personalizuotus saugumo požymius, todėl slaptažodžiai buvo panaudoti prisijungiant prie vartotojo paskyros mokėjimo paslaugų teikėjo sistemoje, o vėliau – vykdant mokėjimo operacijas. Mokėjimo paslaugų teikėjas nurodė, kad vartotojas tyčia ar neatsargiai nesilaikė naudojimosi mokėjimo priemone sąlygų, dėl neatsargumo neapsaugojo personalizuotų saugumo požymių, sudarė galimybę juos sužinoti tretiesiems asmenims, todėl, kaip numato Mokėjimų įstatymo nuostatos, turėtų prisiimti bent iki 150 Eur dydžio nuostolius.

Lietuvos bankas, atsižvelgdamas į Mokėjimų įstatyme mokėjimo paslaugų teikėjui nustatytas pareigas, konstatavo, kad būtent mokėjimo paslaugų teikėjui tenka pareiga užtikrinti, kad jo sukurtos mokėjimo priemonės būtų saugios naudoti, o jungtis prie bendrovės mokėjimo sistemų nesaugiu būdu būtų neįmanoma. Mokėjimo paslaugų teikėjas Lietuvos bankui nepateikė įrodymų, patvirtinančių, kad vartotojas buvo perspėtas apie naudojimosi slaptažodžiu, tapačiu naudojamam prisijungti prie elektroninio pašto dėžutės, ar lankymosi tam tikrose interneto svetainėse keliamą riziką, ir kad vartotojas nesilaikė šių perspėjimų. Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos bankas kritiškai vertino mokėjimo paslaugų teikėjo poziciją, kad vartotojas neapsaugojo personalizuotų mokėjimo priemonės saugumo požymių ir dėl to turi iš dalies prisiimti nuostolius, patirtus dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų.

Remdamasis nustatytomis aplinkybėmis ir vadovaudamasis Mokėjimo įstatymo 29 straipsniu, Lietuvos bankas rekomendavo mokėjimo paslaugų teikėjui, kad jis sugrąžintų vartotojui neautorizuotų mokėjimo operacijų sumą ir atkurtų mokėjimo sąskaitos, iš kurios suma buvo nurašyta, likutį tokį, koks jis būtų, jeigu neautorizuotos mokėjimo operacijos nebūtų buvusios atliktos.

III. DĖL PAREIGOS TINKAMAI ATSKLEISTI FINANSINIŲ PASLAUGŲ SUTARTIES SĄLYGAS IR INFORMUOTI APIE JŲ KEITIMĄ VYKDYMO

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje yra ne kartą konstatavęs, kad vartojimo sutartys dažniausiai sudaromos prisijungimo būdu, taikant standartines sutarčių sąlygas ir jų individualiai neaptariant, todėl vartotojai būna priversti priimti stipresnės šalies primetamas sąlygas arba atsisakyti sutarties. Būdami silpnesnioji sutarties šalis, dėl informacijos, patirties, specialių žinių stokos ir panašių aplinkybių jie sudarant sutartį turi ribotas galimybes tinkamai įgyvendinti interesų apsaugą ir daryti įtaką sutarties sąlygų turiniui¹. Siekiant užtikrinti prisijungimo būdu sudaromos sutarties šalių interesų pusiausvyrą, sutartį rengiančiai šaliai nustatyta pareiga sudaryti tinkamas galimybes, kad kontrahentas susipažintų su standartinėmis sutarties sąlygomis. Tik įvykdžius šią pareigą standartinės sąlygos tampa privalomos kitai šaliai (CK 6.185 str. 2 d.). Jei standartines sutarties sąlygas parengusi šalis tinkamai jų neatskleidžia kitai sutarties šaliai, tarp sutarties šalių kilus ginčui, ji negali remtis tokiomis sąlygomis, dėl kurių atskleidimo kyla abejonų. Pareiga įrodyti, kad standartinės sąlygos kitai šaliai buvo tinkamai atskleistos, tenka standartines sąlygas parengusiai šaliai.

Iš Lietuvos banke nagrinėtų ginčų dėl finansinių paslaugų sutarties standartinių sąlygų atskleidimo išskirtinas ginčas, kilęs dėl banko sąskaitos administravimo mokesčio taikymo. Remiantis ginčo šalių paaiškinimais, nustatyta, kad vartotojas kreipėsi į banką dėl banko sąskaitos uždarymo, tačiau bankas vartotojo prašymą tenkinti atsisakė, nes banko sąskaitoje buvo susidariusi skola dėl sąskaitos administravimo mokesčio už nesinaudojimą banko sąskaita nemokėjimo. Vartotojas, ginčydamas banko atsisakymą uždaryti banko sąskaitą, rėmėsi aplinkybe, kad jis apie tą mokesť nebuvo informuotas ir su juo nebuvo supažindintas.

Bankas, pateikdamas atskirtimus dėl vartotojo nurodytos aplinkybės, pabrėžė, kad banko sąskaitos administravimo mokestis nurašytas vadovaujantis banko sąskaitos sutarties nuostatomis, kurių sudėtinė dalis yra Banko sąskaitos tvarkymo taisyklės ir Banko paslaugų ir operacijų įkainiai. Bankas nurodė, kad vartotojo ir banko sudarytoje banko sąskaitos sutartyje nustatyta, kad vartotojas pareiškia, jog prieš pasirašydamas banko sąskaitos sutartį jis susipažino su banko sąskaitos sutarties ir Banko sąskaitos tvarkymo taisyklių sąlygomis, tos sąlygos su juo yra aptartos individualiai, jis jas suprato ir įsipareigoja jų laikytis, taip pat vartotojas susipažino su galiojančiais Banko paslaugų ir operacijų įkainiais ir su jais sutinka. Banko teigimu, Banko sąskaitos tvarkymo taisyklės ir Banko paslaugų ir operacijų įkainiai klientams susipažinti pateikiami banko padaliniuose ir skelbiami banko tinklapyje. Bankas taip pat teigė, kad Banko paslaugų ir operacijų kainyne buvo nurodyta, kad jei einamaisiais kalendoriniais metais klientas nevykdo finansinių operacijų ir nuo banko sąskaitos atidarymo praėjo ne mažiau kaip 90 dienų, paskutinę kalendorinių metų darbo dieną iš kliento sąskaitos nurašomas metinis banko sąskaitos tvarkymo mokestis.

Lietuvos bankas, įvertinęs ginčo šalių paaiškinimus ir pateiktus dokumentus, nustatė, kad savo sprendimą taikyti sąskaitos, kurioje einamaisiais kalendoriniais metais nevykdoma jokių finansinių operacijų, tvarkymo mokesť, bankas grindė aplinkybe, kad toks mokestis numatytas banko sąskaitos sutarties sudėtinėje dalyje – Banko paslaugų ir operacijų kainyne, kuris pateikiamas banko tinklapyje ir pasiekiamas per banko pateiktą nuorodą. Lietuvos bankas atkreipė dėmesį, kad pagal Banko sąskaitos tvarkymo taisykles, kurios yra banko sąskaitos sutarties sudėtinė dalis, banko nustatyti įkainiai ir vėlesni pakeitimai turėjo būti skelbiami banko interneto puslapyje, tačiau banko pateiktoje nuorodoje mokesčio taikymo tvarka ir jo dydis nenurodyti. Nepateikta ir informacijos, ar toks mokestis buvo arba yra taikomas anksčiau pasirašytoms sutartims. Be to, bankas nepateikė įrodymų, patvirtinančių, kad toks mokestis buvo nustatytas vartotojo ir banko sudarytos banko sąskaitos sutarties pasirašymo ir jos galiojimo metu, arba įrodymų, kad mokestis buvo nustatytas vėliau, jau pasirašius banko sąskaitos sutartį, jis nepateikė ir patvirtinimo, kad vartotojas Banko sąskaitos tvarkymo taisyklių nustatyta tvarka apie šį mokesť buvo informuotas.

Kadangi bankas neįrodė, jog vartotoją supažindino su ginčijamu banko sąskaitos tvarkymo mokesčiu, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad šis mokestis pagal banko sąskaitos sutartį vartotojui neturėjo būti taikomas.

Atkreiptinas dėmesys į mokėjimo paslaugų teikėjo pareigą informuoti vartotoją apie tarp jų sudarytai sutarčiai taikomų mokesčių dydžio pasikeitimus. Mokėjimų įstatymo 12 straipsnio 1 dalyje nustatyta mokėjimo paslaugų teikėjo teisė keisti galiojančius paslaugų įkainius, tačiau kartu nustatyta ir pareiga apie jų keitimą vartotojus informuoti asmeniškai

¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose teisiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga*, Nr. 30.

arba viešuoju skelbimu. Pranešimas turi būti pateikiamas raštu arba naudojant patvariąją laikmeną ne vėliau kaip likus 60 kalendorinių dienų iki pakeistų įkainių įsigaliojimo dienos. Mokėjimų įstatymo nuostatos dėl sutarties sąlygų keitimo tvarkos numato ir tai, kad keičiant bendrąsias sutarties sąlygas mokėjimo paslaugų teikėjas bendrojoje sutartyje nustatytu būdu praneša mokėjimo paslaugų vartotojui, kad jeigu šis iki pakeitimų įsigaliojimo dienos mokėjimo paslaugų teikėjui nepraneša, jog nesutinka su pakeitimais, laikoma, kad jis su jais sutinka. Mokėjimo paslaugų teikėjas taip pat nurodo, kad mokėjimo paslaugų vartotojas turi teisę nedelšdamas ir nemokėdamas jokio komisinio atlyginimo nutraukti bendrąją sutartį iki dienos, kurią bus pradėti taikyti pakeitimai. Jeigu mokėjimo paslaugų vartotojas nepasinaudoja šia teise, laikoma, kad jis su bendrosios sutarties pakeitimais sutinka (Mokėjimų įstatymo 10 str. 7 d. 1 p. ir 12 str. 1 d.).

Iš Lietuvos banke nagrinėtų ginčų dėl vartotojų informavimo apie pasikeitusias sutarties sąlygas minėtinas ginčas dėl vartotojo pateikto reikalavimo, kad bankas netaikytų sąskaitos tvarkymo ir mokėjimo kortelės administravimo mokesčių, nes vartotojas, su banku sudaręs naudojimosi elektroninės bankininkystės sistema sutartį, banko internetine klientų aptarnavimo sistema apie taikomus mokesčius nebuvo informuotas. Lietuvos bankas, įvertinęs vartotojo ir banko sudarytos banko sąskaitos sutarties sąlygas, nustatė, kad sutartyje nurodyta, jog vartotojas įsipareigoja mokėti bankui už paslaugas banko kainyne nurodytomis kainomis. Nei šioje sutartyje, nei sutartyje dėl mokėjimo kortelės suteikimo ir naudojimo bei jos sąskaitos nenustatyta banko pareiga apie planuojamus kainyno pakeitimus klientus informuoti internetine klientų aptarnavimo sistema. Mokėjimo paslaugų teikimo sąlygos, kurios yra neatskiriama banko sąskaitos sutarties dalis, numatė, kad bankas turi teisę pakeisti su klientu sudarytą sutartį, mokėjimo paslaugų teikimo sąlygas ar kainyną. Jose numatyta ir tai, kad apie pakeitimą bankas privalo informuoti klientą ne vėliau kaip likus 60 kalendorinių dienų iki pakeitimo įsigaliojimo dienos, jeigu šalis nėra susitarusios kitaip. Pranešimas apie sutarties pakeitimą turi būti perduodamas klientui asmeniškai arba skelbiamas viešai. Viešai paskelbtas pranešimas laikomas tinkamu (raštišku) kliento informavimu apie vienašališką pakeitimą. Mokėjimo paslaugų teikimo sąlygose taip pat nustatyta, kad iki pakeitimų įsigaliojimo dienos klientui nepranešus, kad jis su pakeitimais nesutinka, laikoma, kad klientas su jais sutinka. Vieši banko pranešimai skelbiami banko tinklapyje ir banko klientų aptarnavimo padalinuose. Jie gali būti papildomai skelbiami banko pasirinktame šalies laikraštyje, kuris platinamas teritorijoje, kurioje gyvena daugiau nei 60 procentų Lietuvos Respublikos gyventojų.

Lietuvos bankas, sistemiskai įvertinęs Mokėjimo paslaugų teikimo sąlygų nuostatas, padarė išvadą, kad bankas turėjo teisę vienašališkai keisti kainyną ir apie jo pakeitimus informuoti klientus vienu iš pasirinktų būdų – pranešdamas klientui asmeniškai arba informaciją paskelbdamas viešai. Lietuvos bankas pabrėžė, kad Mokėjimo paslaugų teikimo sąlygų gramatinė analizė leidžia pagrįstai teigti, kad sakinyje vartojamas jungtukas „arba“ suteikia teisę bankui pasirinkti, kurio būdu – asmeniškai ar viešai – informuoti klientus apie kainyno pasikeitimus. Lietuvos bankas taip pat pabrėžė, kad Mokėjimo paslaugų teikimo sąlygos atitinka Mokėjimų įstatymo reikalavimus, keliamus sutarties keitimui. Nustatyta, kad bankas apie įsigaliojusius naujus paslaugų ir operacijų įkainius klientus informavo savo interneto svetainėje. Kadangi vartotojas Mokėjimo paslaugų teikimo sąlygų ir Mokėjimų įstatymo nustatyta tvarka neišreiškė nesutikimo su kainyno pakeitimais, nauji banko paslaugų įkainiai, tarp jų ir banko sąskaitos tvarkymo bei mokėjimo kortelės administravimo mokesčiai, įsigaliojo.

Įvertinęs pateiktų įrodymų visumą, Lietuvos bankas konstatavo, kad banko sąskaitos tvarkymo ir mokėjimo kortelės administravimo mokesčiai pritaikyti vadovaujantis banko sąskaitos sutarties, mokėjimo kortelės sutarties ir ją sudarančių dokumentų nuostatomis, todėl vartotojo reikalavimas netaikyti banko sąskaitos tvarkymo ir mokėjimo kortelės administravimo mokesčių laikytinas nepagrįstu.

IV. DĖL DRAUDIKO PAREIGOS SUPAŽINDINTI SU STANDARTINĖMIS DRAUDIMO SUTARTIES SĄLYGOMIS

CK 6.992 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, kad prieš sudarydamas draudimo sutartį draudikas privalo sudaryti sąlygas suinteresuotiems asmenims viešai susipažinti su tos draudimo rūšies taisyklėmis ir jų kopiją įteikti draudėjui. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad draudimo taisyklės yra standartinės ir bendros sąlygos, paprastai taikomos visiems draudėjams, sudarantiems atitinkamos rūšies draudimo sutartį su tuo draudiku, o draudimo liudijime nurodomi tokie sutartį individualizuojantys duomenys kaip sutarties šalys, naudos gavėjas, draudžiamasis objektas, jį leidžiantys identifikuoti duomenys, draudimo įmokos (premis) dydis, draudimo suma, draudimo apsaugos apimtis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-172/2013; 2009 m. birželio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-257/2009; 2006 m. gegužės 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-315/2006). Draudikui neįvykdžius pareigos įsipareigojimus prisiimančią asmenį su draudimo taisyklėmis supažindinti CK 6.992 straipsnio 2 dalyje nurodytu būdu, standartinės draudimo sutarties sąlygos neįgyja teisinės galios ir draudimo sutarčiai privalomos tik draudimo liudijime nustatytos (įprastinės draudimo sutarties sąlygos)

Lietuvos banko Priežiūros tarnyba. Pasiteirauti: Eglė Lukošienė, tel. (8 5) 2680 517, el. p. elukosiene@lb.lt, Vyta Kalvinskienė, tel. (8 5) 2680 543, el. p. vkalvinskiene@lb.lt.

arba kitame dokumente įtvirtintos draudimo sutarties sąlygos, dėl kurių taikymo kontrahentas išreiškė savo valią draudimo sutarties sudarymo metu. Draudikai neįvykdžius supažindinimo su standartinėmis draudimo sutarties sąlygomis reikalavimo, draudimo sutarčiai taikoma draudimo apsauga, kurios ribas apibrėžia tik konkrečią sutartį individualizuojantys duomenys, tampa daug platesnės apimties nei draudimo apsauga, taikytina sutarčiai, kuriai taikomos ir standartinės sąlygos.

Iš Lietuvos banke nagrinėtų ginčų dėl supažindinimo su draudimo sutarties standartinėmis sąlygomis išskirtinas ginčas dėl apdraustojo pagal pirkinio draudimo sutartį supažindinimo su draudimo taisyklėmis. Nustatyta, kad draudikas ir mobiliojo ryšio telefonais prekiaujanti įmonė (toliau – draudėjas) sudarė pirkinio draudimo sutartį, kuria buvo apdraustas vartotojo įsigytas mobiliojo ryšio telefonas. Pirkinio draudimo sutartis buvo sudaryta dėl vartotojo turinių interesų. Vartotojui pateikus prašymą mokėti draudimo išmoką dėl apdrausto mobiliojo ryšio telefono vagystės, draudikas atsisakė tenkinti reikalavimą nurodydamas, kad vartotojo deklaruotas įvykis atitiko draudimo taisyklėse įtvirtintus įvykio pripažinimo nedraudžiamuoju kriterijus, t. y. mobiliojo ryšio telefonas buvo pavogtas be įsibrovimo arba plėšimo požymių. Vartotojas, nesutikdamas su draudiko sprendimu, rėmėsi aplinkybe, kad prieš sudarant pirkinio draudimo sutartį jis nebuvo supažindintas su draudimo taisyklių sąlygomis. Draudikas nurodė, kad pirkinio draudimo sutarties sudarymo metu vartotojas pasirašė sutarties sąlygas nustatantį dokumentą – Draudimo apsaugos patvirtinimą prie draudimo liudijimo (toliau – Draudimo apsaugos patvirtinimas). Draudikas taip pat pabrėžė, kad sutarties sudarymo metu vartotojui buvo įteikta draudimo taisyklių kopija, be to, šios taisyklės buvo paskelbtos draudimo įmonės interneto tinklapyje ir draudėjo interneto svetainėje. Draudiko teigimu, draudimo sutartyje buvo nurodyta, kad sumokėdamas draudimo įmoką ir pasirašydamas pirkinio draudimo sutartį apdraustasis patvirtina, kad jis yra supažindintas su draudimo taisyklėse įtvirtintomis sąlygomis.

Lietuvos bankas pažymėjo, kad vartotojas neturėjo jokių galimybių daryti įtaką mobiliojo ryšio telefoną parduodančio subjekto (draudėjo) ir draudiko sudarytos draudimo sutarties turiniui ir apimčiai. Vis dėlto pirkinio draudimo sutartimi buvo siekiama apsaugoti vartotojo, kaip apdraustojo, o ne mobiliojo ryšio telefoną pardavusios įmonės turinius interesus. Todėl apdraustajam turėjo būti taikomi ir CK 6.185 straipsnio 2 dalies, 6.186 straipsnio 1 dalies ir 6.992 straipsnio 2 dalies pagrindu keliami kitos draudimo santykių šalies supažindinimo su standartinėmis draudimo sutarties sąlygomis ir draudimo sutarties sąlygų aiškaus atskleidimo reikalavimai. Prieš sudarant pirkinio draudimo sutartį vartotojas turėjo būti informuotas apie sutartimi suteikiamos draudimo apsaugos apimtį (draudimo objektą, draudžiamųjų ir nedraudžiamųjų įvykių sąrašą ir kt.) ir jam turėjo būti suteikta visa kita įprastai draudėjui teikiama informacija.

Lietuvos bankui pateikto draudimo liudijimo duomenys parodė, jog draudėjas, sumokėdamas draudimo įmoką ir pasirašydamas pirkinio draudimo sutarties sudarymą patvirtinantį draudimo liudijimą, patvirtino, kad mobiliojo ryšio telefoną parduodantis subjektas yra supažindintas su draudimo taisyklių sąlygomis. Draudikas Lietuvos bankui nepateikė jokių įrodymų, galinčių paneigti draudimo liudijime nurodytus duomenis ir patvirtinti, kad ne draudėjas, o apdraustasis draudikai sumokėjo draudimo įmoką už pirkinio draudimo sutartimi teikiamą draudimo apsaugą. Be to, draudimo liudijimo duomenų teisingumas buvo patvirtintas mobiliojo ryšio telefoną pardavusios įmonės darbuotojo, o ne apdraustojo parašu. Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad draudiko nurodytos aplinkybės, jog apdraustasis, draudikai sumokėdamas draudimo įmoką ir pasirašydamas pirkinio draudimo sutartį, išreiškė valią dėl standartinių draudimo sutarties sąlygų privalomumo, yra nepagrįstos.

Lietuvos bankas konstatavo, kad pareiga įrodyti, jog standartinės draudimo sutarties sąlygos tinkamai atskleistos, tenka draudikai, todėl draudikas privalėjo pateikti įrodymus, neabejotinai patvirtinančius, kad jis šią pareigą įvykdė. Nors draudikas nurodė, kad prieš sudarant pirkinio draudimo sutartį vartotojui buvo įteikta draudimo taisyklių kopija, tačiau nepateikė jokių šių teiginį pagrindžiančių įrodymų. Draudikas Lietuvos bankui taip pat nepateikė rašytiniais įrodymais pagrįstų paaiškinimų apie pirkinio draudimo sutarties sudarymo aplinkybes, galinčių patvirtinti, kad draudiko vardu veikęs draudimo tarpininkas vartotojui suteikė visą reikšmingą ikisutartinę informaciją apie pirkinio draudimo sutartimi teikiamą draudimo apsaugą. Taigi, Lietuvos bankui nebuvo pateikta įrodymų, patvirtinančių, jog vartotojas įstatymų nustatyta tvarka buvo supažindintas su draudimo taisyklėmis.

Įvertinus ginčo šalių nurodytas aplinkybes ir pateiktus įrodymus, nustatyta, kad vartotojas pasirašė tik Draudimo apsaugos patvirtinimą. Draudimo liudijime nurodyta, kad Draudimo apsaugos patvirtinimas kartu su draudimo liudijimu ir draudimo taisyklėmis laikytinas sudėtine draudimo sutarties dalimi. Lietuvos bankas nustatė, kad Draudimo apsaugos patvirtinime nėra aiškiai nurodyta, kad šis dokumentas yra tik viena iš sutarties sudėtinųjų dalių ir kad pirkinio draudimo sutarties sąlygos taip pat yra nustatytos draudimo liudijime ir draudimo taisyklių nuostatose, kuriose detalizuojamos jame įtvirtintos sąlygos. Be to, Draudimo apsaugos patvirtinime nepažymėta, jog apdraustasis, pasirašydamas Draudimo apsaugos patvirtinimą, patvirtina, kad draudimo liudijime ir draudimo taisyklėse išdėstytos draudimo sutarties sąlygos jam yra atskleistos ir kad jis su jomis sutinka. Įvertinęs pateiktų dokumentų visumą, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad draudikas negalėjo remtis draudimo sutarties sąlygomis, dėl kurių taikymo apdraustasis neišreiškė savo valios.

Lietuvos bankas taip pat nustatė, kad iš Draudimo apsaugos patvirtinime nustatytų sąlygų turinio, formulavimo ir išraiškos būdo negalima teigti, kad vartotojas mobiliojo ryšio telefono praradimą dėl vagystės be įsibrovimo ir plėšimo požymių

pagrįstai laikys nedraudžiamuoju įvykiu. Atsižvelgdamas į tai ir įvertinęs aplinkybę, kad standartinės draudimo sutarties sąlygos vartotojui nebuvo atskleistos, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad šiose sąlygose įtvirtintos nedraudžiamųjų įvykių nuostatos vartotojui negaliojo kaip netikėtos (CK 6.186 str.).

Kadangi Lietuvos bankui pateikti dokumentai patvirtino, jog draudimo liudijime ir draudimo taisyklėse įtvirtintos draudimo sutarties sąlygos apdraustajam nebuvo privalomos, Lietuvos bankas konstatavo, kad pirkinio draudimo sutartimi teikiamos draudimo apsaugos ribas apibrėžė tik Draudimo apsaugos patvirtinimas, dėl kurio taikymo apdraustasis aiškiai išreiškė savo valią. Jame nurodyta, kad draudžiamuoju įvykiu laikytinas apdrausto telefono sugadinimas, sunaikinimas arba praradimas dėl staiga ir netikėtai įvykusių draudžiamųjų įvykių pagal draudimo taisyklių sąlygas. Kadangi Lietuvos bankui pateikti įrodymai patvirtino, jog draudimo taisyklės negalėjo būti sudėtinė pirkinio draudimo sutarties dalis, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad pagal Draudimo apsaugos patvirtinimą draudžiamuoju įvykiu, kuriam įvykus apdraustajam turėjo būti išmokėta draudimo išmoka, turėjo būti laikomas staiga ir netikėtai įvykęs apdrausto mobiliojo ryšio telefono sugadinimas, sunaikinimas arba praradimas.

Kadangi vartotojo deklaruotas įvykis atitiko Draudimo apsaugos patvirtinime nustatytas įvykio pripažinimo draudžiamuoju sąlygas, Lietuvos bankas vartotojo reikalavimą mokėti draudimo išmoką, kuria būtų atlyginti jo patirti nuostoliai dėl mobiliojo ryšio telefono vagystės, pripažino pagrįstu.

V. DĖL DRAUDIMO SUTARTIES SĄLYGŲ AIŠKINIMO IR STANDARTINĖMS DRAUDIMO SUTARTIES SĄLYGOMS KELIAMŲ AIŠKUMO IR SKAIDRUMO REIKALAVIMŲ

Standartinės sutarties sąlygas parengianti sutarties šalis ne tik privalo jas tinkamai atskleisti kitai sutarties šaliai, bet ir turi užtikrinti, kad parengtos sąlygos būtų aiškios ir nedviprasmiškos. Kasacinės instancijos teismas, pasisakydamas dėl draudikui suteikiamos teisės parengti draudimo rūšies taisykles, yra nurodęs, kad draudikas privalo užtikrinti sutarties sąlygų teisinį apibrėžtumą ir jų suderinamumą, kad taisyklėse pateiktos sąvokos turi būti kiek įmanoma aiškiau atskleidžiamos ir sukonkretinamos. Įtrauktos į draudimo sutartį, jos tampa sudėtinė sutarties dalimi. Jeigu sutarties sąlygos vis dėlto suformuluojamos nepakankamai aiškiai, sprendžiant šalių ginčą dėl sutarties sąlygų vykdymo, jos turi būti aiškinamos vadovaujantis sutarčių aiškinimo taisyklėmis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus tiesėjų kolegijos 2013 m. kovo 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-91/2012 (S); 2009 m. birželio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-257/2009, ir kt.).

Sutartinių santykių teisinio kvalifikavimo ir sutarčių aiškinimo taisyklės yra nustatytos CK 6.193–195 straipsniuose. Kilus ginčui dėl sutarties turinio ir sąlygų, sutartis turi būti aiškinama nustatant tikruosius sutarties šalių ketinimus, atsižvelgiant į sutarties sąlygų tarpusavio ryšį, sutarties esmę, tikslą, jos sudarymo aplinkybes, šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir kitas reikšmingas aplinkybes. Esminiai sutarčių aiškinimo principai – nagrinėti tikruosius sutarties šalių ketinimus ir aiškinti sutartį sąžiningai – lemia būtinybę aiškinant sutarties sąlygas įvertinti sutarties šalių elgesį, jų subjektyvią nuomonę dėl sutarties sąlygų turinio ir tų sąlygų suvokimą sutarties sudarymo metu, tačiau kai šalių ketinimai nesutampa, būtina atsižvelgti ir į sutarties sąlygų lingvistinę reikšmę, nes sutarties teksto lingvistinė analizė gali padėti nustatyti, kurios šalies ketinimai atitinka sutarties lingvistinę prasmę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-146/2012; 2010 m. birželio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-288/2010). Aiškinant vartojimo sutartis, be bendrųjų sutarčių aiškinimo taisyklių, taikoma ir CK 6.193 straipsnio 4 dalyje nustatyta palankiausio vartotojo atžvilgiu sutarties sąlygų aiškinimo taisyklė: kai abejojama dėl sutarties sąlygų, jos aiškinamos tas sąlygas pasiūliusios šalies nenaudai ir jas priėmusios šalies naudai, be to, visais atvejais sutarties sąlygos turi būti aiškinamos vartotojų naudai ir prisijungimo būdu sudariusios sutartį šalies nenaudai. Kilus šalių ginčui dėl draudimo sutarties sąlygų aiškinimo, draudikas negali remtis neaiškiais, dviprasmiškais ir prieštaringsiais draudimo sutarties sąlygomis, nes šios sąlygos pažeidžia sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą.

Išskirtinas ginčas dėl gyventojų turto draudimo sutarties sąlygų skirtingo aiškinimo. Nagrinėjant ginčą nustatyta, kad vartotojas draudikui pateikė reikalavimą mokėti draudimo išmoką dėl pastato, kuriame buvo apdraustasis butas, statybos broko padarytos žalos. Vartotojas prašė taikyti draudimo taisyklėse nustatytą draudimo apsaugos negaliojimo žalai atsirandant dėl statybos ar remonto darbų defektų išimtį, numatančią, kad draudimo apsauga galioja, jeigu statybos ar remonto darbai atliekami pagal rangos sutartį arba jeigu juos atlieka asmuo, kuris turi tinkamą kompetenciją tiems darbams atlikti.

Draudikas, nesutikdamas su vartotojo reikalavimu, nurodė, kad turėjo būti taikoma draudimo taisyklių sąlyga, numatanti, kad draudimo išmoka nemokama, kai žala kyla dėl tokių atvejų, už kuriuos pagal garantiją arba įstatymuose nustatyta tvarka atsako trečiasis asmuo. Draudikas, pateikdamas paaiškinimus dėl gyventojų turto draudimo sutarties sąlygų turinio

ir prasmės, nurodė, kad draudimo apsaugos negaliojimo išimtis turi būti taikoma tik tuo atveju, kai žala yra padaroma pastatytam pastatui dėl vėliau atliekamų nekokybiškų statybos ar remonto darbų.

Lietuvos bankas, atsižvelgęs į tai, kad šalių ginčas kilo dėl draudimo sutarties sąlygų aiškinimo, taikydamas CK 6.193–195 straipsniuose įtvirtintas sutarčių aiškinimo taisykles ir sistemiškai aiškindamas gyventojų turto draudimo sutartį, nustatė, kad gyventojų turto draudimo sutartyje nebuvo sąlygų, numatančių, kad atsiradus žalai dėl statomo pastato projektavimo ir statybos klaidų bei broko, draudimo išmoka bus nemokama tik už projektavimo ir statybos klaidas bei broką pagal garantiją arba įstatymuose nustatyta tvarka atsakant trečiajam asmeniui, o draudimo apsaugos negaliojimo išimtis bus taikoma tik keliant reikalavimą dėl draudimo išmokos, kuria būtų atlyginama pastatytame pastate dėl vėlesnių statybos ir remonto darbų padarytų defektų remonto išlaidos. Lietuvos bankas taip pat pažymėjo, kad standartinėse draudimo sutarties sąlygose neįtvirtinta nuostatų, numatančių, kad draudimo išmoka bus nemokama, jei žala atsirado dėl statomo pastato statybos ar projektavimo klaidų, tačiau, pagal draudimo apsaugos negaliojimo išimtį vertinant draudimo išmokos mokėjimo sąlygas bus reikšmingi tik pastatytame pastate atlikti vėlesni statybos ar remonto darbai. Remdamasis nustatytomis aplinkybėmis, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad draudėjas, sudarydamas gyventojų turto draudimo sutartį ir šia draudimo sutartimi ketindamas apsaugoti savo turtinius interesus, negalėtų tikėtis draudiko pateikto nedraudžiamųjų įvykių sąlygų aiškinimo.

Atsižvelgdamas į draudimo sutarties sąlygas, numatančias, kad draudimo išmoka nemokama, kai žala kyla dėl atvejų, už kuriuos pagal garantiją arba įstatymų nustatyta tvarka atsako trečiasis asmuo, turinį ir prasmę, Lietuvos bankas pažymėjo, kad šioje draudimo sutarties sąlygoje nesukonkretinti jos taikymo atvejai ir nenurodyta, kad ji taikoma ir esant žalai, padarytai dėl statybos, projektavimo ar remonto klaidų. Lietuvos bankas taip pat nustatė, kad draudimo taisyklėse nebuvo pateikta nuostatų, numatančių, kad žalai susidarius dėl atvejų, už kuriuos pagal garantiją arba įstatymuose nustatyta tvarka atsako trečiasis asmuo, draudimo išmoka nebus mokama neatsižvelgiant į tai, kad žala padaryta dėl statybos ar remonto darbų pagal rangos sutartį.

Atsižvelgdamas į draudiko pareigą užtikrinti standartinių draudimo sutarties sąlygų apibrėžtumą ir jų suderinamumą, Lietuvos bankas nurodė, kad draudiko prisiimamo įsipareigojimo dydžio nesukonkretinimas, leidžiantis draudėjui pagrįstai spręsti apie tam tikrų palankių sutarties sąlygų buvimą, aiškintinas standartinės draudimo sutarties sąlygas pasiūliusios šalies nenaudai ir, atsižvelgiant į draudėjo, kaip silpnesniosios šalies sutartiniuose santykiuose, gynimo principą, sutarties šalių skirtingai suprantamos draudimo sutarties sąlygos aiškintinos draudėjo naudai. Lietuvos bankas taip pat pabrėžė, kad draudimo taisyklių nuostatos dėl draudimo išmokos, kuria būtų atlyginama žala, atsiradusi dėl statybos ar remonto darbų broko, ir žala dėl atvejų, už kuriuos pagal garantiją arba įstatymuose nustatyta tvarka atsako trečiasis asmuo, mokėjimo yra neaiškios, dviprasmiškos ir prieštaringos. Lietuvos banko vertinimu, draudikas negali remtis tokiais vartotojui nepalankiomis draudimo sutarties sąlygomis.

Kadangi Lietuvos bankui pateikti įrodymai suteikė pagrindą konstatuoti, jog vartotojo deklaruotam įvykiui turėjo būti taikoma draudimo apsaugos negaliojimo, žalai atsiradus dėl statybos ar remonto darbų defektų, išimtis, remdamasis reikšmingų aplinkybių ir pateiktų įrodymų visumos įvertinimu ir vadovaudamasis draudimo teisiniuose santykiuose taikomu draudėjo interesų prioritetinio gynimo principu, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad draudikui tenka pareiga išmokėti vartotojui draudimo išmoką, kuria būtų atlyginta apdraustam butui padaryta žala.

Kitas šalių ginčas kilo dėl nelaimingų atsitikimų draudimo sutarties sąlygų aiškinimo ir taikymo. Apdraustas pagal nelaimingų atsitikimų draudimo sutartį asmuo draudikui pateikė prašymą išmokėti draudimo išmoką dėl traumos, jo patirtos slidinėjant „Snow arenoje“. Draudikas, vadovaudamasis draudimo sutarties punktu „Sportas“, kuriame tarp išvardytų sportinių užsiėmimų buvo ir „slidinėjimas“, vartotojui išmokėjo 20 procentų pagal draudimo sutarties sąlygas apskaičiuotos draudimo išmokos sumos.

Vartotojas, nesutikdamas su išmokėtos draudimo išmokos dydžiu, nurodė, kad draudikas nepagrįstai taikė draudimo sutarties sąlygų punktą „Sportas“, o ne punktą „Laisvalaikio pomėgiai“, kuriam netaikomi draudimo mokamos draudimo išmokos dydžio apribojimai. Vartotojas nurodė, kad draudimo taisyklėse sąvoka „Sportas“ apibrėžta taip: „individualūs ir organizuoti visų rūšių užsiėmimai (treniruotės arba varžybos), kuriuose apdraustasis dalyvauja arba kaip profesionalas, arba kaip mėgėjas. Sportui taip pat priskiriami laisvalaikio pomėgiai, jei apdraustasis dalyvauja varžybose“. Vartotojas atkreipė dėmesį, kad prieš įvykstant nelaimingam atsitikimui jis nesportavo, nesitreniravo ir nedalyvavo varžybose. Apdraustasis nebuvo nei profesionalus sportininkas, nei sportininkas mėgėjas.

Lietuvos bankas, sistemiškai aiškindamas draudimo sutarties sąlygas, nustatė, kad draudimo sutartyje numatytos trys draudimo išmokos mokėjimo, jei nelaimingas atsitikimas įvyksta apdraustajam užsiimant draudimo sutartyje nurodytais sportiniais užsiėmimais, sąlygos: „Laisvalaikio pomėgiai“, „Sportas“ ir „Padidintos rizikos sportas“. Jeigu apdraustasis užsiėmė draudimo taisyklėse prie laisvalaikio pomėgių priskirtais sportiniais užsiėmimais ir įvyko nelaimingas atsitikimas, draudikas turėjo pagal draudimo sutartį išmokėti visą pagal draudimo sutarties sąlygas apskaičiuotą draudimo išmoką,

išskyrus atvejus, kai šiais sportiniais užsiėmimais užsiimama varžybų metu. Jei draudimo sutarties šalys, sudarydamos draudimo sutartį, nebuvo susitarusios dėl draudimo sutarties punkto „Sportas“ ir prie padidintos rizikos sporto priskirtinos konkrečios sporto rūšies įtraukimo į draudimo sutarties sąlygas, įvykus draudžiamajam įvykiui draudikas turi išmokėti 20 procentų pagal draudimo taisyklės apskaičiuotos draudimo išmokos sumos, jei įvykis atitinka sąlygą „Sportas“ apibūdinančius požymius. Sprendžiant iš draudimo sutarties sąlygų, draudikui nekyla pareiga mokėti draudimo išmoką ir jei nelaimingas atsitikimas būtų įvykęs apdraustajam užsiimant padidintos rizikos sportu.

Lietuvos bankas, atsižvelgdamas į draudimo taisyklėse įtvirtintos sąlygos „Sportas“ turinį ir prasmę, pažymėjo, kad nurodyti sportiniai užsiėmimai turėjo vykti treniruočių arba varžybų metu ir apdraustasis jose turėjo dalyvauti arba kaip sportininkas profesionalas, arba kaip mėgėjas. Remdamasis draudimo sutarties sąlygos „Sportas“ prasmės ir sąlygų „Laisvalaikio pomėgiai“, „Sportas“ ir „Padidintos rizikos sportas“ sisteminiu aiškinimu, Lietuvos bankas taip pat nurodė, kad esminiu draudimo išmokos mokėjimo pagal draudimo sąlygos punktą „Sportas“ požymiu laikytinas ne tik užsiėmimas jame išvardytomis sporto šakomis, bet ir sportavimas treniruotėse arba varžybose, kuriose apdraustasis dalyvautų arba kaip profesionalas, arba kaip mėgėjas, nes punkte „Sportas“ nepateikiamas baigtinis sportinių užsiėmimų sąrašas. Pagal draudimo sutarties sąlygą „Sportas“ būtų vertinami ir prie laisvalaikio pomėgių priskirtini sportiniai užsiėmimai, taip pat kiti prie padidintos rizikos sporto nepriskirtini sportiniai užsiėmimai, jei jie vyktų treniruočių arba varžybų metu, kuriose apdraustasis dalyvautų arba kaip profesionalas, arba kaip mėgėjas.

Lietuvos bankas nurodė, kad paaiškinimuose dėl draudimo sutarties sąlygos „Sportas“ taikymo įvykus nelaimingam atsitikimui draudikas rėmėsi pagrindine aplinkybe, kad slidinėjimas buvo įrašytas ne laisvalaikio pomėgių sąraše, o prie „Sporto“. Lietuvos banko vertinimu, remiantis tokiu draudiko pateiktu pažodiniu draudimo sutarties sąlygų teksto aiškinimu, draudimo išmoka, nelaimingam atsitikimui įvykus dalyvaujant prie laisvalaikio pomėgių priskirtinuose sportiniuose užsiėmimuose, turėtų būti mokama visais atvejais atsižvelgiant ne į tai, kad šie užsiėmimai vyksta varžybų metu, o vadovaujantis tik draudimo sutarties sąlygų konstrukcija. Tokiu atveju draudikas turėtų remtis tik ta aplinkybe, kad sportinis užsiėmimas, kurio metu įvyksta nelaimingas atsitikimas, yra įtrauktas į draudimo sutarties sąlygoje „Laisvalaikio pomėgiai“ pateiktą sportinių užsiėmimų sąrašą. Lietuvos bankas pažymėjo, kad toks draudimo sutarties sąlygų aiškinimas akivaizdžiai prieštarautų draudimo sutarties šalių nustatytoms sutarties sąlygoms ir teisinio apibrėžtumo bei teisėtų lūkesčių principams.

Lietuvos bankas padarė išvadą, kad draudėjas, sudarydamas nelaimingų atsitikimų draudimo sutartį ir ja ketindamas apsaugoti turtinius interesus, susijusius su apdraustojo traumomis, negali tikėtis, kad draudikas remsis tik pažodiniu sutarties teksto aiškinimu. Taigi, dėl ginčo kreipęsis vartotojas negalėjo tikėtis, kad įvykus draudžiamajam įvykiui draudimo išmokos mokėjimo sąlygos bus vertinamos atsižvelgiant tik į tai, kad nelaimingas įvykis įvyko apdraustajam užsiimant sporto šaka, kuri yra įtraukta į draudimo sutarties sąlygų punkte „Sportas“ nurodytų sportinių užsiėmimų sąrašą. Draudimo taisyklėse įtvirtinta draudimo sutarties sąlyga „Sportas“, leidžianti draudėjai pagrįstai spręsti dėl tam tikrų palankių sutarties sąlygų buvimo, turėjo būti aiškinama vartotojo naudai.

Be to, Lietuvos bankas nustatė, kad, pateikdamas paaiškinimus dėl sutarties sąlygos „Sportas“, draudikas rėmėsi aplinkybėmis dėl slidinėjimo pavojingumo ir statistinės rizikos patirti nelaimingą atsitikimą. Tačiau rengdamas draudimo taisyklės draudikas slidinėjimo rizikos nepriskyrė prie padidintos rizikos sporto, o slidinėjimą priskyrė prie sportinių užsiėmimų, kuriuose dalyvauja sportininkai profesionalai arba mėgėjai treniruočių arba varžybų metu. Sumažindamas draudimo išmoką dėl ne treniruočių ar varžybų metu vykusio slidinėjimo, jis negalėjo remtis didesnės rizikos sporto požymiais bei sąlygomis ir mokėti mažesnę išmoką vien dėl sportinio užsiėmimo pobūdžio ir jo įtakos nelaimingam atsitikimo pasekmėms.

Remdamasis nustatytomis aplinkybėmis, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad draudikas neturėjo pagrindo sumažinti draudimo išmoką, mokamą dėl laisvalaikio metu slidinėjant apdraustojo patirtos traumos.

VI. DĖL TURTO VERTINIMO ATASKAITOS TEISINĖS REIKŠMĖS NUSTATANT ŽALĄ PAGAL TRANSPORTO PRIEMONIŲ VALDYTOJŲ CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PRIVALOMOJO DRAUDIMO SUTARTĮ

Turto vertintojo, veikiančio pagal išduotą licenciją, įstatymo nustatyta tvarka parengta turto vertinimo ataskaita yra rašytinis dokumentas, kuriame gali būti faktinių duomenų apie svarbias ginčo aplinkybes. Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 24 straipsnio 1 dalies nuostata, kad turto vertinimo ataskaita turi juridinę galią, jeigu ji atitinka šio įstatymo 23 straipsnyje nurodytus reikalavimus, ir šio straipsnio 3 dalies nuostata, kad turto vertinimo ataskaita laikoma teisinga, kol ji nenuginčyta įstatymų nustatyta tvarka, reiškia, kad turto vertinimo ataskaita atitinka rašytiniams įrodymams keliamus reikalavimus, – tai numato Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau

– CPK) 197 straipsnio 1 dalis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-413/2007). Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 23 ir 24 straipsniuose nėra nuostatų, kad turto vertinimo ataskaitos turėtų didesnę įrodomąją galią vertinant įrodymus, pateiktus nagrinėjant civilinio pobūdžio ginčą. Turto vertinimo ataskaitoje nurodyti duomenys turi būti vertinami kartu su ginčo nagrinėjimo metu pateiktų įrodymų visuma.

Nustatant žalos dydį pagal transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartį, turi būti vadovaujama Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (toliau – TPVCPADĮ) 15 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtina žalos dydžio nustatymo taisykle, pagal kurią turtui padarytos žalos dydį nustato atsakingas draudikas, vadovaudamasis įgaliotų asmenų ir (ar) turto vertintojų pateiktomis ataskaitomis ir dokumentais, įrodančiais padarytos žalos aplinkybes, faktą ir dydį. Taigi, nustatant dėl eismo įvykio nukentėjusio trečiojo asmens turtui padarytos žalos dydį, turto vertinimo ataskaita yra vienas, bet ne vienintelis žalos dydį padedantis nustatyti įrodymas. Kartu darytina išvada, kad turto vertinimo ataskaitos buvimas savaime nesuponuoja prielaidos, kad ji turi didesnę įrodomąją galią nei kiti eismo įvykio administravimo metu surinkti įrodymai, ir savaime jų nepaneigia. Kadangi turto vertinimo ataskaita yra viena iš įrodinėjimo priemonių, ji turi būti vertinama kartu su kitais įrodymais pagal bendrąsias įrodymų vertinimo taisykles.

Iš Lietuvos banke nagrinėtų ginčų, kai nukentėję tretieji asmenys savo reikalavimus dėl draudimo išmokos dydžio grindė turto vertinimo ataskaitos duomenimis, išskirtini ginčai, kai draudikai, siekdami paneigti turto vertinimo ataskaitos duomenų teisingumą, rėmėsi remonto įmonių atliktais dėl eismo įvykio sugadintų transporto priemonių remonto išlaidų skaičiavimais. Draudikų vertinimu, remonto įmonių sudarytose sugadintų automobilių remonto išlaidų sąmatose buvo nurodytos remonto išlaidos, būtinos atkurti sugadintą turtą ar jo dalių rinkos vertę iki eismo įvykio (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 23 d. nutarimu Nr. 795 patvirtintų Eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklių 15 p.). Draudikai taip pat rėmėsi aplinkybe, kad nukentėjusių trečiųjų asmenų pateiktos turto vertinimo ataskaitos draudikui neturi išankstinės įrodomosios galios.

Vienas iš tokio pobūdžio ginčų – Lietuvos banko išnagrinėta situacija, kai vartotojas po draudiko eksperto atliktos išoriškai matomų automobilio sugadinimų apžiūros draudikui pateikė turto vertintojo ataskaitą, kurioje buvo nurodytos papildomų transporto priemonės sugadinimų remonto išlaidos. Draudikas, gavęs turto vertintojo ataskaitą, užfiksavo papildomus transporto priemonės gedimus ir kreipėsi į tris remonto įmones, prašydamas sudaryti sugadintos transporto priemonės remonto išlaidų sąmatas. Gavęs automobilio remonto sąmatų duomenis, jis priėmė sprendimą mokėti išmoką, kuria būtų atlyginamos vienoje iš remonto sąmatų nurodytos automobilio remonto išlaidos. Draudiko vertinimu, remonto sąmatoje, pagal kurią išmokėta draudimo išmoka, nurodyti duomenys rodo, kad už sąmatoje nurodytą automobilio remonto išlaidų sumą automobilis būtų atstatytas į būklę, buvusią iki eismo įvykio. Draudikas, priimdamas sprendimą nesivadovauti turto vertinimo ataskaitos duomenimis, taip pat pabrėžė, kad toje ataskaitoje buvo nurodytos ir su eismo įvykiu, kurio kaltininku pripažintas apdraustą transporto priemonę valdęs asmuo, nesusijusių automobilio gedimų remonto išlaidos.

Lietuvos bankas, įvertinęs ginčo šalių paaiškinimus ir pateiktus įrodymus, pažymėjo, kad pagal turto vertinimą reglamentuojančius teisės aktus turto vertinimas – tai nešališkas transporto priemonės vertės apskaičiavimas, apimantis jos aprašymą, vertintojo nuomonę apie jos būklę ir tinkamumą naudoti bei tikėtiną piniginę vertę rinkoje. Vertinant sugadintą transporto priemonę, siekiama nustatyti transporto priemonei padarytą žalą, kuriai apskaičiuoti sudaroma transporto priemonės atkūrimo (remonto) sąmata, tačiau turto vertintojas nevertina eismo įvykio aplinkybių ir vertinamos transporto priemonės sugadinimo tarpusavio ryšio. Transporto priemonių sugadinimo ryšį su eismo įvykio aplinkybėmis nustato draudikas. Lietuvos bankui pateikti įrodymai patvirtino, kad draudiko ekspertas, atlikdamas dėl eismo įvykio sugadintos transporto priemonės papildomą apžiūrą, nustatė, kad turto vertinimo ataskaitoje nurodyti kai kurie automobilio gedimai nėra susiję su eismo įvykiu, dėl kurio vartotojas prašė išmokėti draudimo išmoką. Tokia informacija buvo užfiksuota transporto priemonės papildomos techninės apžiūros akte. Lietuvos bankui nebuvo pateikta kitų įrodymų, galinčių patvirtinti draudiko ginčijamų automobilio gedimų priežastinį ryšį su eismo įvykiu. Todėl, remdamasis Lietuvos bankui pateiktais įrodymais ir atsižvelgdamas į draudiko eksperto kompetenciją vertinti automobilio sugadinimo ryšį su eismo įvykio aplinkybėmis, Lietuvos bankas konstatavo, jog pagrįsta vadovautis draudiko vertinimu, kad minėti gedimai nebuvo eismo įvykio pasekmė.

Vertindamas ginčo šalių pateiktus įrodymus, pagrindžiančius dėl eismo įvykio vartotojo turtui padarytos žalos dydį, Lietuvos bankas pažymėjo, kad žala, padaryta asmens turtui, turi būti atlyginama laikantis visiško nuostolių atlyginimo principo (CK 6.251 str.), kuris iš esmės reiškia, kad žalos atlyginimu turi būti siekiama grąžinti ją patyrusį asmenį į padėtį, buvusią iki pažeidimo. Teisingas žalos atlyginimas reiškia ir tai, kad sprendžiant ginčą dėl žalos atlyginimo privalo būti nustatytas tikrasis žalos dydis. Nustačius mažesnę už tikruosius nuostolius žalos dydį, nukentėjusio asmens teisės lieka iš dalies neapgintos. Kai nustatytas žalos dydis viršija tikruosius nuostolius, nukentėjęs asmuo nepagrįstai praturtėja skolininko

sąskaita (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-44/2015). Kadangi Lietuvos bankui pateikti įrodymai suteikė pagrindą spręsti, kad turto vertintojo ataskaitoje nurodyta ir su eismo įvykiu nesusijusių gedimų remonto išlaidų, Lietuvos banko darė išvadą, kad išmokant visus turto vertinimo ataskaitoje nurodytus nuostolius atlyginančią draudimo išmoką būtų pažeidžiamas CK 6.251 straipsnyje įtvirtinto visiško nuostolių atlyginimo principas. Tačiau kartu Lietuvos bankas pažymėjo ir tai, kad, siekiant nustatyti tikslų nuostolio dydį, pagrįsta atsižvelgti į turto vertinimo ataskaitoje nurodytas su eismo įvykiu susijusio sugadinimo remonto išlaidas, nes turto vertinimą reglamentuojančių teisės aktų nuostatos iš esmės nustato Eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklių 15 punkte įtvirtintas būtinų remonto išlaidų skaičiavimo pagal vidutinius remonto įkainius sąlygas.

Kadangi draudiko pateiktose remonto sąmatose nurodyta didžiausia sugadintos transporto priemonės remonto suma yra artimiausia turto vertintojo nustatyta transporto priemonės remonto išlaidų sumai, išskaičiavus su eismo įvykiu nesusijusių automobilio sugadinimų remonto išlaidas, be to, sąmatoje nurodytos automobilio remonto išlaidos artimiausios draudiko pateiktose automobilio remonto sąmatose ir vartotojo pateiktoje turto vertinimo ataskaitoje nurodytų automobilio atkuriamųjų verčių (išlaidų) vidurkiui, Lietuvos bankas konstatavo, kad, remiantis nustatytais ginčo aplinkybėmis ir atsižvelgiant į CK 6.251 straipsnyje nurodytą visiško nuostolio atlyginimo principą, tačiau nepaneigiant TPVCAPDĮ įtvirtintų draudimo išmokos skaičiavimo pagal vidutines automobilio remonto išlaidas nuostatų, darytina išvada, kad šioje remonto sąmatoje nurodytos automobilio remonto išlaidos atitiko tikslios žalos nustatymo sąlygas.

Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos bankas rekomendavo, kad draudikas vartotojui išmokėtų draudimo išmoką, apskaičiuotą pagal didžiausią automobilio remonto išlaidų sumą nurodžiusios remonto įmonės remonto sąmatos duomenis. Lietuvos banko vertinimu, ši remonto sąmata yra objektyvus įrodymas, patvirtinantis, kad už remonto sąmatoje nurodytą išlaidų sumą būtų visiškai atkurta iki eismo įvykio buvusi automobilio būklė.

Lietuvos bankas taip pat pažymėjo, kad nesivadovavimas nepriklausomo turto vertintojo sudaryta vertinimo ataskaita nereiškia, kad, vartotojui pateikus įrodymus, patvirtinančius, kad už išmokėtą draudimo išmoką nebuvo galima atkurti iki eismo įvykio buvusios transporto priemonės būklės, draudikas neturėtų atlyginti ir vartotojo nuostolių, viršijančių išmokėtą draudimo išmoką.

Įvertinus kitą ginčo situaciją ir atsižvelgus į iš esmės analogiškų įrodinėjimo priemonių vertinimą, nustatyta, kad vartotojas, siekdamas patvirtinti reikalaujamos išmokėti draudimo išmokos dydžio pagrįstumą, rėmėsi ne tik draudikui pateiktos turto vertinimo ataskaitos duomenimis, bet ir automobilio gamintojo įgalioto atstovo Lietuvoje pateiktomis dėl eismo įvykio sugadinto automobilio keičiamų detalių kainomis. Lietuvos bankas, įvertinęs ginčo šalių pateiktus dokumentus ir paaiškinimus, nustatė, kad draudikas, siekdamas nuginčyti turto vertinimo ataskaitos duomenis, atliko rinkos tyrimą, t. y. išanalizavo trijų remonto įmonių pateiktus komercinius pasiūlymus. Lietuvos bankas atkreipė dėmesį, kad draudikas vartotojui išmokėjo draudimo išmoką ne pagal remonto įmonių komercinių pasiūlymų vidurkį, bet pagal didžiausią kainą pasiūliusios remonto įmonės sudarytą remonto darbų sąmatą. Joje buvo nurodytos sugadintos transporto priemonės išardymo ir surinkimo, dažymo darbų, dažymo medžiagų kainos, išardymo, surinkimo, detalių keitimo darbų atlikimo normos ir kt. Įrodymų, galinčių patvirtinti, kad rinkoje transporto priemonės remonto darbų kainos buvo didesnės, nei nurodyta toje remonto sąmatoje, Lietuvos bankui nebuvo pateikta. Atsižvelgdamas į tai ir įvertinęs aplinkybę, kad pateiktų remonto sąmatų duomenys patvirtina, jog nurodytiems darbams atlikti pakako remonto sąmatoje įtvirtintų remonto darbų kainų ir kad rinkoje būtų taikomos ir mažesnės remonto darbų kainos, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad draudimo išmokos skaičiavimas atitinka transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo kompensacinės paskirties ir būtinų remonto išlaidų skaičiavimo pagal vidutinius remonto darbų įkainius sąlygas. Tačiau vartotojo pateiktame automobilio gamintojo įgalioto atstovo Lietuvoje detalių pardavimo pasiūlyme nurodytos kai kurios kainos nesutapo su remonto įmonės, pagal kurios sudarytą sąmatą draudikas išmokėjo draudimo išmoką, nurodytomis automobilio detalių kainomis.

Lietuvos bankas, remdamasis Kelių transporto priemonių vertinimo instrukcijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos susisiekimo ir Lietuvos Respublikos finansų ministro 2000 m. balandžio 17 d. įsakymu Nr. 120 ir 2000 m. balandžio 14 d. įsakymo Nr. 101, 37 punkto nuostatomis, pažymėjo, kad vidutinės transporto priemonių gamintojų įgaliotų atstovų Lietuvoje atsarginių dalių kainos yra vienas iš turto vertinimo teisės aktų normose nurodytų atsarginių dalių kainų šaltinių. Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad draudikas, apskaičiuodamas draudimo išmoką remonto išlaidoms atlyginti, privalėjo įvertinti automobilio gamintojo įgalioto atstovo pateiktame pasiūlyme nurodytus duomenis apie transporto priemonės keičiamų detalių kainas, nesutampančias su sąmatoje nurodytomis analogiškų detalių kainomis.

Lietuvos bankas taip pat nurodė, kad automobilio remonto sąmatoje nurodytos transporto priemonės detalių kainos, dėl kurių nepateikta įrodymų, leidžiančių teigti, kad šios detalių kainos neatitiko vidutinių konkrečių transporto priemonių gamintojų įgaliotų atstovų Lietuvoje atsarginių dalių kainų, neprieštaravo Taisyklėse įtvirtintiems keičiamų detalių kainų skaičiavimo pagal vidutinius įkainius reikalavimams. Remdamasis nurodytomis aplinkybėmis, Lietuvos bankas padarė

išvadą, kad draudimo išmoką skaičiuoti pagal sąmatoje nurodytas keičiamų detalių kainas, dėl kurių nepateikta šias kainas neatitinkančių automobilio gamintojo įgalioto atstovo Lietuvoje duomenų, buvo pagrįsta.

Įvertinęs ginčo šalių pateiktų įrodymų visumą, Lietuvos bankas priėmė sprendimą iš dalies patenkinti vartotojo reikalavimą, rekomenduojant draudikui, kad jis perskaičiuotų draudimo išmoką įvertindamas vartotojo pateiktame automobilio gamintojo įgalioto atstovo Lietuvoje detalių pardavimo pasiūlyme pateiktus duomenis apie transporto priemonės keičiamų detalių kainas, nesutampančias su remonto sąmatoje nurodytomis analogiškų detalių kainomis.

VII. DĖL EKSPERTO IŠVADAI, KAIP ĮRODINĖJIMO PRIEMONEI, KELIAMŲ REIKALAVIMŲ, ĮRODOMOSIOS GALIOS IR VERTINIMO

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne kartą nurodęs, kad ekspertizės duomenys dėl savo kilmės ir gavimo aplinkybių paprastai yra patikimesni negu kitų įrodymų šaltinių duomenys (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-337/2013; 2010 m. gegužės 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-163/2010; 2008 m. sausio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-45/2008). Tačiau CPK eksperto išvadai, kaip įrodymų šaltiniui, nenustatoma išankstinė įrodomoji galia. Todėl Lietuvos bankas, nagrinėdamas ginčus, vertina visus įrodymus, kurie patvirtina ar paneigia eksperto išvadoje esančias aplinkybes, o atliekant vertinimą atsižvelgiama į visų įrodymų objektyvumą, išsamumą, patikimumą, prigimtį ir kitas svarbias aplinkybes, sudarančias pagrindą eksperto išvadą pripažinti patikimu įrodymu arba ją motyvuotai laikyti nepagrįsta. Konkretūs faktiniai duomenys, gauti ekspertinio tyrimo metu, gali būti atmesti kaip įrodymai, jei manoma, kad jie nepagrįsti, nepatikimi ar turi kitokių trūkumų.

Kritiškai vertinti eksperto išvadą ar jos dalį galima tada, kai ekspertizės turinys prieštaringas, išvados neišplaukia iš tyrimo eigos, išvada pateikta neatlikus tyrimo arba jis atliktas neišsamiai ir kitais panašiais atvejais, kai kyla pagrįstų abejonių dėl ekspertinio tyrimo eigos ir rezultatų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-386-469/2015). Kiekvienu atveju vertinamas eksperto išvados objektyvumas, nurodytų duomenų pakankamumas bei patikimumas, ir eksperto išvadoje nurodytų faktinių aplinkybių buvimas konstatuojamas, kai nekyla abejonių dėl tų aplinkybių egzistavimo. Eksperto išvada pripažįstama pakankamu įrodymu, jeigu jos duomenys yra nuoseklūs ir išsamūs, jei jie neprieštarauja faktiniams duomenims, gautiems iš tos pačios rūšies ar skirtingų įrodinėjimo priemonių, ir jeigu eksperto išvados duomenys, įvertinus ginčo šalių pateiktų įrodymų visumą, leidžia daryti pagrįstą išvadą apie įrodinėjamų faktinių aplinkybių buvimą ar nebuvimą.

Atkreiptinas dėmesys į Lietuvos banke nagrinėtus ginčus dėl draudimo išmokos pagal TPVCAPD ir savanoriškojo transporto priemonių draudimo sutartis mokėjimą, kai draudikai sprendimą nemokėti draudimo išmokos grindė eksperto išvados duomenimis, nurodančiais, kad vartotojų deklaruoti eismo įvykiai padaryti kitomis aplinkybėmis, nei nurodė eismo įvykio dalyviai. Paminėtina situacija, kai suabejojęs deklaruoto eismo įvykio metu susidūrusių transporto priemonių sugadinimo atitiktimi eismo įvykio dalyvių nurodytoms šio įvykio aplinkybėms, draudikas kreipėsi į specialistą dėl eksperto išvados pateikimo. Specialisto išvadoje konstatuota, kad transporto priemonių kontaktas eismo įvykio dalyvių nurodytomis aplinkybėmis ir pagal eismo įvykio vietos schemeje užfiksuotus duomenis techniniu požiūriu neįmanomas. Remdamasis nurodytais specialisto išvados duomenimis, draudikas kreipėsi į ikiteisminio tyrimo instituciją dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Vilniaus apylinkės prokuratūra nutraukė ikiteisminį tyrimą, nes nepavyko surinkti duomenų, pagrindžiančių vartotojo kaltę padarius nusikalstamas veikas, numatytas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 22 straipsnio 1 dalyje ir 182 straipsnio 1 dalyje (pasikėsinimas sukčiauti). Draudikas, gavęs Vilniaus apylinkės prokuratūros nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą, vartotojui neišmokėjo draudimo išmokos. Jis nurodė, kad ikiteisminio tyrimo metu prokuratūra kreipėsi į Lietuvos teismo ekspertizės centrą (toliau – LTEC) dėl išvados apie eismo įvykio aplinkybes ir šioje išvadoje konstatuota, kad dalies deklaruotame eismo įvykyje dalyvavusių automobilių sugadinimo negalima paaiškinti vienu automobilių kontaktu. LTEC išvadoje taip pat buvo pateikta prielaida, kad transporto priemonės galėjo nekontaktuoti.

Lietuvos bankas, įvertinęs ginčo šalių pateiktus įrodymus, nustatė, kad vartotojo nurodytas eismo įvykis užfiksuotas policijos pareigūnų. Atvykę į eismo įvykio vietą, jie surašė tarnybinį pranešimą ir nubraižė eismo įvykio schemą. Ikiteisminio tyrimo metu apklausta policijos pareigūnė nurodė, kad pagal instrukciją policijos pareigūnai, atvykę į eismo įvykio vietą ir įtarę, kad automobilių gedimai yra ankstesni už eismo įvykio laiką, tai nurodo tarnybiniame pranešime. Jeigu tarnybiniame pranešime tai nenurodyta, eismo įvykio aplinkybės, nurodytos eismo įvykio schemeje, atitinka tikrovę. Lietuvos bankas padarė išvadą, kad į eismo įvykio vietą atvykusiems policijos pareigūnams nekilo abejonių dėl eismo įvykio. Be to, Lietuvos bankas pažymėjo, kad specialisto išvadoje taip pat patvirtintas eismo įvykio faktas: specialistas, ištyręs eismo įvykio mechanizmą, konstatavo, kad deklaruojamajame eismo įvykyje nurodytų transporto priemonių susidūrimas įvyko.

Atsižvelgdamas į specialisto išvadoje nurodytas aplinkybes, kad įvykusio transporto priemonių susidūrimo negalima paaiškinti transporto priemonių valdytojų nurodytu šių automobilių važiavimo greičiu prieš eismo įvykį, Lietuvos bankas pažymėjo, kad policijos pareigūnams paaiškinimus teikę eismo įvykio dalyviai neturėjo specialių žinių, kaip nustatyti automobilių greitį prieš eismo įvykį. Atsižvelgus į tai ir įvertinus žmogiškąjį faktorių (susijaudinimą, išgąstį), tikėtina, kad eismo įvykio dalyvių nurodyti duomenys nevisiškai tiksūs. Be to, nutarime nutraukti ikiteisminį tyrimą taip pat nurodyta, kad, esant eismo įvykio schemos ir įvykio situacijos neatitikimų, kurie nustatyti abejose išvadose, draudiko užsakymu parengtoje specialisto išvadoje ir LTEC eksperto išvadoje galėjo būti tam tikrų tyrimo išvadų netikslumų. Remdamasis nustatytomis aplinkybėmis, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad vien tik netinkamas faktinių aplinkybių apie eismo įvykį nurodymas nebuvo pagrindas atleisti draudiką nuo draudimo išmokos mokėjimo.

Lietuvos bankas reikšmingais faktiniais duomenimis pripažino nutarime nutraukti ikiteisminį tyrimą nurodytas aplinkybes, kad tiek draudiko užsakymu atliktame specialisto tyrime, tiek LTEC atliktame tyrime galėjo būti neįvertintas automobilio sugadinimas iki eismo įvykio. Be to, LTEC išvadoje nurodyta tik tikėtina galimybė, kad automobiliai nekontaktavo. Atsižvelgiant į tai, nutarime nutraukti ikiteisminį tyrimą padaryta išvada, kad draudiko užsakymu parengtoje specialisto išvadoje ir LTEC išvadoje nurodyta informacija nėra pakankamas pagrindas pagrįsti eismo įvykio imitavimo faktą.

Lietuvos bankas, įvertinęs pateiktų įrodymų visumą, konstatavo, kad draudiko užsakymu parengta specialisto išvada vertintina kritiškai, nes ji padaryta neatlikus išsamaus visų aplinkybių tyrimo. Ekspertas neturėjo pagrindo daryti tokių kategoriškų išvadų apie įrodinėjamų faktinių aplinkybių buvimą. Lietuvos bankas taip pat atkreipė dėmesį į ikiteisminio tyrimo institucijos, kurios užsakymu parengta LTEC išvada, nurodytas aplinkybes, kad ši išvada yra tik tikėtina ir nekategoriška. Taigi, LTEC išvados duomenys negali būti pagrindas tikrosioms deklaruoto eismo įvykio aplinkybėms konstatuoti. Remdamasis nurodytomis aplinkybėmis, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad į eismo įvykio vietą atvykusių policijos pareigūnų surašytame nutarime ir ikiteisminio tyrimo institucijos priimtame nutarime nutraukti ikiteisminį tyrimą pateikta informacija paneigia specialisto ir LTEC išvadose nurodytų duomenų objektyvumą, ir tie duomenys neleidžia daryti viena-reikšmiškos išvados, kad deklaruoto eismo įvykio dalyvių nurodytos aplinkybės dėl eismo įvykio mechanizmo techniniu požiūriu buvo nepagrįstos.

Lietuvos bankas taip pat pažymėjo, kad valstybės ir savivaldybės institucijų išduodami dokumentai yra pripažįstami oficialiais rašytiniais įrodymais, turinčiais didesnę įrodomąją galią (CPK 197 str. 2 d.), todėl administracinės bylos nutarime ir nutarime nutraukti ikiteisminį tyrimą nurodytos aplinkybės, patvirtinančios eismo įvykio faktą ir pagrindžiančios, kad specialisto ir LTEC išvados nelaikytinos pakankamu pagrindu, galinčiu patvirtinti eismo įvykio imitavimo faktą, pripažintinos įrodytomis.

Sukčiavimo siekiant neteisėtu būdu gauti draudimo išmoką faktas nebuvo įrodytas, todėl draudikas neturėjo pagrindo atsisakyti mokėti draudimo išmoką remdamasis aplinkybėmis dėl žalos padarymo tyčia ar draudikui suteiktos klaidingos informacijos.

Kitu atveju draudikas, remdamasis eksperto atliktu eismo įvykio aplinkybių tyrimu, atsisakė mokėti draudimo išmoką, nes eismo įvykio dalyvių nurodytos aplinkybės buvo nepagrįstos techniniu požiūriu. Nagrinėjant šalių ginčą nustatyta, kad, įvykus deklaruotam eismo įvykiui, jo dalyviai policijos pareigūnų nekviėtė, bet užpildė eismo įvykio deklaraciją, kurioje draudiko apdraustos transporto priemonės valdytojas patvirtino atsakomybę už eismo įvykio kilimą. Pagal nukentėjusio trečiojo asmens pranešimą draudiko atliekamo įvykio administravimo metu abu eismo įvykio dalyviai draudikui pateikė iš esmės vienodą informaciją apie įvykio aplinkybes, tačiau nubraižytose schemose nurodė skirtingas transporto priemonių padėtis susidūrimo metu ir po susidūrimo.

Draudiko darbuotojo parengtoje ekspertinėje pažymoje, kuria remdamasis draudikas priėmė sprendimą nemokėti draudimo išmokos, buvo nurodyta, kad transporto priemonių gedimai suderinami, tačiau transporto priemonių susidūrimo mechanizmas neatinka nukentėjusio trečiojo asmens paaiškinimuose nurodytos transporto priemonių susidūrimo schemos. Draudikas nurodė, kad nustatytas transporto priemonių susidūrimo mechanizmas atitinka draudiko apdraustos transporto priemonės vairuotojo paaiškinimuose nurodytą eismo įvykio schemą.

Lietuvos bankas, įvertinęs draudiko darbuotojo ekspertinėje pažymoje nurodytus duomenis, nustatė, kad draudiko darbuotojas konstatavo, jog transporto priemonės buvo susidūrusios, jos sugadintos eismo įvykio metu ir gedimai suderinami. Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad dėl eismo įvykio fakto nesiginčijama, taip pat pabrėžė, kad draudiko darbuotojo parengta ekspertinė pažyma neišsami (neišsamiai aprašytas įvykio mechanizmas, nepateikta tikėtina eismo įvykio schema, nenurodyta, kokios galėjo būti transporto priemonių padėtys eismo įvykio metu ir po jo, atsižvelgiant į transporto priemonių greitį, judėjimo trajektoriją ir pan.). Remdamasis nurodytomis aplinkybėmis, Lietuvos bankas padarė išvadą, kad ekspertinė pažyma nelaikytina pakankamu ir objektyviu įrodymu, paneigiančiu eismo įvykio deklaracijos teisingumą.

Lietuvos bankas atkreipė dėmesį į tai, kad nors draudikas nurodė, jog eismo įvykio dalyviai pateikė melagingus duomenis apie eismo įvykį, siekė suklaidinti draudiką ir gauti draudimo išmoką už eismo įvykio metu labiau sugadintą transporto

priemonę, tačiau jis nepateikė įrodymų, kad kreipėsi į kompetentingas teisėsaugos institucijas dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo.

Lietuvos bankas nurodė, kad turėjo būti įvertinta ir ta aplinkybė, kad transporto priemonės, kurios vairuotojo civilinę atsakomybę buvo apdraudęs draudikas, vairuotojas pripažino kaltę dėl eismo įvykio. Civiliniame procese įrodymų pakankamumo klausimas sprendžiamas vadovaujantis tikimybių pusiausvyros principu, t. y. išvada apie fakto buvimą padaryti įrodymų pakanka, jei byloje esantys įrodymai leidžia labiau tikėti, kad faktas buvo, nei kad jo nebuvo. Lietuvos banko vertinimu, nors draudikas teigė, kad eismo įvykis galėjo įvykti kitomis, nei eismo įvykio dalyvių nurodytomis aplinkybėmis, tačiau Lietuvos bankui pateiktų įrodymų visuma leidžia daryti išvadą, kad eismo įvykis, kurio metu dėl draudiko apdraustos transporto priemonės vairuotojo kaltės buvo apgadinta vartotojui priklausanti transporto priemonė, įvyko eismo įvykio dokumentuose nustatytais aplinkybėmis.

Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos bankas rekomendavo draudikui išmokėti draudimo išmoką, kuria būtų atlyginta vartotojui priklausančiai transporto priemonei dėl eismo įvykio padaryta žala.

VIII. DĖL GINČŲ, KYLANČIŲ DĖL REGRESO IR SUBROGACIJOS PAGRINDAIS DRAUDIKO PATEIKTŲ REIKALAVIMŲ, NAGRINĖJIMO LIETUVOS BANKE KOMPETENCIJOS

TPVCAPDĮ 22 straipsnyje reglamentuojamas draudimo išmokos grąžinimas dėl apdraustos transporto priemonės valdytojo ar draudėjo pareigų nevykdymo, techniškai netvarkingos transporto priemonės vairavimo, žalos padarymo neturint teisėto pagrindo vairuoti transporto priemonę, pasišalinimo iš eismo įvykio vietos ir kt. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformavęs praktiką, kad reikalavimas dėl išmokėtų išmokų ar jų dalies grąžinimo, kurį draudikas reiškia draudėjui (valdytojui) ar kaltininkui TPVCAPDĮ 22 straipsnio pagrindu, yra regresas. TPVCAPDĮ 22 straipsnio pagrindu draudiko teikiamo regresinio reikalavimo negalima tapatinti su CK 6.1015 straipsnyje įtvirtinta subrogacija (subjektų pasikeitimu prievolėje). CK 6.1015 straipsnio 1 dalyje draudikui, išmokėjusiam draudimo išmoką, suteikiama teisė reikalauti išmokėtų sumų iš atsakingo už nuostolių atsiradimą asmens, jeigu draudimo sutartyje nenustatyta ko kita. Skirtingai nei regresinio reikalavimo atveju, subrogacija draudėjui netaikytina, kai draudėjas ir žalą padaręs asmuo sutampa. Subrogacijos pagal CK 6.1015 straipsnį pagrindu vietoj draudėjo į tą patį, jau egzistuojantį ir nepasibaigusį prievolinį santykį, įstoja draudimo išmoką išmokėjęs draudikas, perimdamas draudėjo reikalavimo teisę į už žalą atsakingą asmenį.

1. Dėl atsisakymo nagrinėti ginčus, kilusius dėl subrogacijos pagrindu pateiktų reikalavimų

Subrogacijos ir regresio atribojimas yra svarbus ginčo santykių teisiniam kvalifikavimui. Nuo to, ar reikalavimo teisės draudikui pereina subrogacijos būdu, ar jis įgyja regresio teisę, priklauso ginčų Lietuvos banke nagrinėjimo kompetencijos ribos. Kitaip nei subrogacijos atveju, draudikui įvykdžius prievolę atlyginti nukentėjusiesiems nuostolius, patirtus dėl TPVCAPD apdraustos transporto priemonės poveikio eismo įvykio metu, deliktinės civilinės atsakomybės teisiniai santykiai pasibaigia prievolės įvykdymu (CK 6.123 str. 1 d.) ir TPVCADĮ pagrindu atsiranda draudiko teisė regresu tvarka reikalauti, kad sumokėtas dėl padarytos žalos sumas grąžintų atsakingas už žalą padarymą asmuo, apdraustos transporto priemonės valdytojas ar draudėjas. Toks draudiko reikalavimas kildinamas iš TPVCAPD teisinių santykių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-27/2013; 2009 d. rugsėjo 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-385/2009). Kadangi iš draudimo sutartinių teisinių santykių kylančių ar su jais susijusių ginčų nagrinėjimas patenka į ginčų nagrinėjimo Lietuvos banke aprėptį (Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 47 str. 1 d.), tarp vartotojų ir finansų rinkos dalyvių dėl TPVCAPDĮ 22 straipsnio pagrindu draudiko pateikto regresinio reikalavimo pagrįstumo kilę ginčai Lietuvos banke nagrinėjami. Atsižvelgiant į tai, kad CK 6.1015 straipsnio pagrindu draudiko keliamam subrogaciniam reikalavimui taikomos normos, kurios reglamentuoja prievolę, siejančią nukentėjusį ir žalą padariusį asmenį, t. y. iš delikto kylančią prievolę, dėl subrogacijos pagrindu vartotojams pateiktų reikalavimų kilę ginčai nepriskiriami Lietuvos banko kompetencijai, kadangi jie nėra kilę iš draudimo sutarties ar su ja susiję. Jie susiję tik su bendraisiais žalos atlyginimo santykiais.

Vartotojai į Lietuvos banką dažniausiai kreipiasi dėl to, kiek pagrįstas draudiko pateiktas reikalavimas grąžinti pagal savanoriškojo transporto priemonių ir gyventojų turto draudimo sutartis išmokėtas draudimo išmokas. Paminėtina situacija, kai vartotojas nesutiko su draudiko, išmokėjusio draudimo išmoką pagal gyventojų turto draudimo sutartį dėl padarytos žalos draudėjo turtui, pateiktu subrogaciniu reikalavimu. Vartotojas kreipėsi nurodė, kad jis savo

bute esančioje virtuvėje užkliudė ant palangės stovėjusį dviejų litrų talpos dubenį, kuris buvo iš dalies pripildytas vandens. Vartotojo teigimu, dubeniui krintant, dalis vandens išsiliejo ant grindų, tačiau išsiliejęs vanduo buvo nedelsiant nušluostytas. Vartotojas nurodė, kad jį kreipėsi apačioje esančio buto savininkas, teigdamas, kad jo butui padaryta žala dėl buto apliejimo. Vartotojas nurodė, kad apžiūrėjęs apačioje esantį butą jis nenustatė jokios žalos. Nusprendęs, jog apačioje esančio buto savininko pateikti reikalavimai nepagrįsti, jis nesikreipė nei į įvykio liudininkus, nei į ekspertus, galinčius nustatyti turtui padarytos žalos dydį.

Vartotojas nurodė, kad gavo draudiko raštu pateiktą reikalavimą CK 6.1015 straipsnio pagrindu gražinti draudimo išmoką, išmokėtą pagal apačioje esančio buto savininko ir draudiko sudarytą gyventojų turto draudimo sutartį. Kreipimesi į Lietuvos banką vartotojas ginčijo jam pateikto subrogacinio reikalavimo pagrįstumą, nes nesutiko su gyventojų turto draudimo sutartimi apdraustam butui padarytos žalos ir vartotojo bute įvykusio įvykio priežastiniu ryšiu. Jis nurodė, kad dėl minėto įvykio jo bute esančios virtuvės apdaila nebuvo sugadinta, grindjuostės buvo įrengtos sandariai ir apsaugojo, kad vartotojo bute išsiliejęs vanduo nepatektų į apačioje esantį butą. Vartotojas taip pat teigė, kad draudikas vadovavosi tik draudėjo (asmens, kurio turtui buvo padaryta žala) ir apdrausto buto apžiūros duomenimis, o į vartotoją (už žalos padarymą atsakingą asmenį) nesikreipė. Vartotojas darė prielaidą, kad draudikas netyrė kitų žalos padarymo aplinkybių, t. y. apačioje esančio buto apliejimo iš greta esančio buto ar vandens išsiliejimo dėl inžinerinių sistemų avarijos galimybės ir kt. Remdamasis nurodytomis aplinkybėmis, vartotojas Lietuvos banko prašė išnagrinėti tarp jo ir draudiko kilusį ginčą dėl apdraustam turtui padarytos žalos atlyginimo ir įpareigoti draudiką atsakyti vartotojui pateikto subrogacinio reikalavimo.

Lietuvos bankas, įvertinęs ginčo aplinkybes ir pateikto reikalavimo pobūdį, nustatė, kad šalių ginčas kilo ne iš draudiką ir draudėją siejančių draudimo sutartinių teisinių santykių, o iš santykių, kurie sieja draudiką ir žalą padariusį asmenį. Draudikas dėl padarytos žalos pagal gyventojų turto draudimo sutartį išmokėjo draudimo išmoką ir įgijo teises ir pareigas žalos atlyginimo prievolėje. Įstatymų leidėjas, nustatydamas specialius subrogacijos atvejus draudimo santykiuose, jau pačia teisės norma akcentuoja kreditorių pasikeitimo būdą egzistuojančioje prievolėje, nes CK 6.1015 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad reikalavimo teisė, perėjusi draudikui, įgyvendinama pagal taisykles, nustatančias draudėjo (naudos gavėjo) ir už žalą atsakingo asmens santykius. Aiškindamas šią nuostatą, Kasacinis teismas yra ne kartą konstatavęs, kad žalos padarymo draudėjo turtui atveju draudikui perėjusi reikalavimo teisė įgyvendinama pagal deliktinę civilinę atsakomybę reglamentuojančias normas. Tai paaiškinama aplinkybe, kad tarp draudėjo (naudos gavėjo) ir už žalą atsakingo asmens nėra draudimo teisinių santykių, o subrogacijos būdu draudikui pereina draudėjo teisės į žalos atlyginimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-69-415/2015; 2012 m. liepos 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-377/2012; 2007 m. gruodžio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-580/2007; 2006 m. rugpjūčio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-438/2006). Reikalavimas dėl žalos atlyginimo kyla iš delikto (pažeidimo), t. y. neteisėto veiksmo asmens, kuris iki pažeidimo nebuvo jokiais teisiniais santykiais susijęs su nukentėjusiu. Delikto pagrindu atsiradę santykiai yra deliktinės civilinės atsakomybės santykiai, todėl jiems taikomos atitinkamos civilinės atsakomybės normos.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje pasisakydamas dėl žalą padariusio asmens ir draudiko santykių teisinio kvalifikavimo, konstatavo, kad draudimo teisiniai santykiai susiklosto tik tarp draudimo įmonės ir draudėjo arba kito asmens, dalyvaujančio šiuose santykiuose draudimo sutarties ir su ja susijusio specialaus teisinio reguliavimo pagrindu. Aplinkybė, kad tokį reikalavimą pareiškė draudikas, išmokėjęs turto draudimo išmoką nukentėjusiam draudėjui, nekeičia santykių, iš kurių toks reikalavimas kildinamas, prigimties (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-377/2012). Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad kilus šalių ginčui dėl CK 6.1015 straipsnio 2 dalies pagrindu vartotojui (už žalą atsakingam asmeniui) pateikto reikalavimo gražinti draudimo išmoką pagrįstumo, draudimo sutartinių teisinių santykių tarp draudėjo (asmens, kurio turtui buvo padaryta žala) ir draudiko buvimas nebuvo teisiškai reikšmingas, kadangi draudiko reikalavimas atsakingam už žalos padarymą asmeniui grindžiamas neteisėtu turto sugadinimu (deliktu), t. y. reikalavimas kyla ne iš draudimo sutarties ar yra su ja susijęs.

Lietuvos bankas, atsižvelgdamas į tai, kad aptariamo ginčo atveju vartotojui draudiko pateiktam subrogaciniam reikalavimui buvo taikomos normos, kurios reglamentuoja prievolę, siejančią nukentėjusį ir žalą padariusį asmenį, t. y. kylančią iš delikto prievolę, ir įvertinęs aplinkybę, jog deliktinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, nesusijusi su gyventojų turto draudimo sutarties, sudarytos tarp draudėjo ir draudiko, teisiniais santykiais, konstatavo, kad tarp vartotojo ir draudiko ne iš draudimo sutarties kilęs ar su ja susijęs ginčas Lietuvos banke nenagrinėtinas, ir pažymėjo, kad ginčai, kylantys iš civilinių teisinių santykių, nagrinėjami teisme CPK nustatyta tvarka.

2. Dėl išmokėtų draudimo išmokų ar jų dalies gražinimo regresio tvarka

Kadangi regresinių reikalavimų pagrįstumo vertinimas patenka į Lietuvos banke nagrinėtinų ginčų sritį, tikslinga aptarti draudiko teisės TPVCPDĮ 22 straipsnio pagrindu reikalauti draudimo išmokos ar jos dalies gražinimo

ypatumus. TPVCAPD esmė ir tikslai pašalina draudiko regresinio reikalavimo teisę į transporto priemonės valdytojus, dėl kurių kaltės eismo įvykio metu nukentėjo ir patyrė žalos tretieji asmenys ir jų patirtus nuostolius atlyginančią draudimo išmoką išmokėjo draudikas. Kadangi transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu yra draudžiamas eismo įvykio kaltininko turtinis interesas ir draudėjas pagal sutartį moka draudimo įmokas, regresinis reikalavimas, nukreiptas į draudėją, prieštarautų civilinės atsakomybės draudimo paskirčiai. Tačiau TPVCAPD iš kitų civilinės atsakomybės draudimo rūšių išsiskiria tuo, kad jo teisiniu reguliavimu visų pirma ginami ne transporto priemonės valdytojo, o nukentėjusio trečiojo asmens interesai ir draudimo išmoka mokama net ir tais atvejais, kai pagal bendrąsias draudimo teisės normas draudikui nekiltų pareiga mokėti draudimo išmoką.

Atsižvelgiant į tai, TPVCAPD] 22 straipsnyje nustatyta išimtis, suteikianti teisę draudikui pareikšti reikalavimą draudėjui atlyginti išmokėtas draudimo sumas. Ši išimtis pagrįsta draudėjo neteisėtais veiksmais, kurie panaikina jo interesų draudimo apsaugą, ir ji nepaneigia civilinės atsakomybės draudimo tikslų. TPVCAPD] 22 straipsnyje nurodyti atvejai iš esmės atitinka situacijas, kai draudžiamieji įvykiai nepasizymi tikėtumo, atsitiktinum kriterijais. Ši draudiko atgręžtinio reikalavimo teisė į kaltininką užtikrina draudikų veiklos stabilumą, leidžia išvengti nepagrįstų ir pagal draudiko verslo logiką nenuspėjamų išlaidų ir prevenciškai riboja neatsakingą ir visuomenei žalingą transporto priemonių valdytojų elgesį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 18 d. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga). Todėl, nors draudikui draudimo išmokos mokėjimo pareiga kyla dėl draudžiamąjį įvykių pagal TPVCAPD], 22 straipsnio 1 nustatytais atvejais draudikas turi regresinio reikalavimo teisę į atsakingą už žalą padarymą asmenį. 22 straipsnio 2 dalis taip pat numato draudiko teisę transporto priemonės valdytojui ir draudėjui pateikti regresinį reikalavimą dėl TPVCAPD] ir draudimo sutartyje nustatytų pareigų nevykdymo. Tokiais atvejais draudiko reikalaujamos grąžinti sumos dydis nustatomas atsižvelgiant į nustatytų pareigų pažeidimą, priežastinį ryšį su eismo įvykiu, dėl pažeidimo ar pareigų nevykdymo atsiradusios žalos dydį, kitas reikšmingas aplinkybes ir į Taisykles.

Lietuvos banke nagrinėta situacija, kai draudikas pateikė reikalavimą grąžinti 50 procentų nukentėjusiam trečiajam asmeniui išmokėtos draudimo išmokos dėl draudimo sutarties nevykdymo – nepranešimo apie pasikeitusią draudimo riziką. Draudikas nurodė, kad eismo įvykį sukėlęs transporto priemonės valdytojas neatitiko draudimo sutarties sąlygos, pagal kurią valdyti transporto priemonę neturi teisės asmuo, jaunesnis negu 25 metų (ši sąlyga netaikoma, jei transporto priemonę valdo asmuo, turintis didesnę nei 3 metų vairavimo stažą). Vartotojas kreipėsi į Lietuvos banką nurodė, kad atsakingu už eismo įvykio kilimą buvo pripažintas jo sūnus, eismo įvykio metu turėjęs 2 metų vairavimo stažą. Vartotojas nurodė, kad sudarydamas draudimo sutartį ji siekė apdrausti ne tik savo, bet ir sūnaus turtinius interesus. Jis teigė, kad apie transporto priemonių valdytojų amžiaus ir stažo apribojimus nustatančią draudimo sutarties sąlygą sužinojo tik po eismo įvykio, bendraudamas su draudiko atstovu, kuris pasiūlė kreiptis į asmenį, draudiko vardu sudariusį draudimo sutartį, dėl paaiškinimų apie draudimo sutarties sudarymą pateikimo. Vartotojas nurodė, kad į šį asmenį kreipėsi, tačiau jis tik atsiprašė ir apgailestavo, kad netinkamai vartotoją informavo apie draudimo sutartimi suteiktos draudimo apsaugos apimtį.

Draudikas, nesutikdamas su vartotojo nurodytomis aplinkybėmis, vartotojui pateiktą regresinį reikalavimą grindė TPVCAPD] 22 straipsnio 2 dalimi ir Taisyklių 62.2 punktu, kuriuose yra nustatyta draudiko teisė reikalauti grąžinti išmokėtą sumą ar jos dalį, jei draudėjas nevykdė draudimo sutartyje nustatytų pareigų ar jas vykdė netinkamai. Draudikas rėmėsi ir 2004 m. balandžio 23 d. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos nutarimu Nr. N-47 patvirtintų Standartinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties sąlygų (toliau – Standartinės sąlygos) 36 ir 38 punktuose nustatyta draudėjo arba apdraustojo pareiga informuoti draudiką apie draudimo rizikos padidėjimą arba galimą padidėjimą. Draudikas nurodė, kad asmuo, neinformuodamas apie draudimo rizikos padidėjimą dėl to, kad apdraustą transporto priemonę vairavo draudimo sutartimi reikalaujamo amžiaus ir vairavimo stažo neturintis asmuo, pažeidė draudimo sutarties sąlygas ir Standartinių sąlygų 36 ir 38 punktus.

Lietuvos bankas pažymėjo, kad Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus 2013 m. vasario 26 d. sprendimu Nr. 241-42 yra patvirtinta Pozicija dėl transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarčių sąlygų, kuriose nustatomi draudėjų įsipareigojimai užtikrinti, kad transporto priemonių nevairuos tam tikrų požymių neatitinkantys asmenys. Šioje pozicijoje nurodyta, kad draudimo įmonių praktika, kai minėtų sąlygų nevykdymas traktuojamas kaip transporto priemonės savininko (draudėjo) pareigos pranešti apie rizikos pasikeitimą nesilaikymas, neatitinka nacionalinių ir Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimų. Pozicijoje paaiškinta, kad pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktus draudimo sutartys, sumokėjus vieną (bendrą) draudimo įmoką, suteikia kiekvienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje tokią draudimo apsaugą, kokios reikalauja tos Europos Sąjungos valstybės narės TPVCAPD] reglamentuojantys teisės aktai (2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/103/EB dėl motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimo ir privalomojo tokios atsakomybės draudimo patikrinimo (kodifikuota redakcija) 14 str.; TPVCAPD] 10 str. 1 d.).

Pagal TPVCAPDĮ 3 straipsnio 2 dalį, TPVCAPD sutartimi apdraudžiama draudimo sutartyje ar (ir) transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo liudijime nurodytą transporto priemonę naudojančių valdytojų civilinė atsakomybė dėl žalos padarymo. To paties įstatymo 2 straipsnio 17 dalyje paaiškinta, kad valdytoju laikomas asmuo, nuosavybės, patikėjimo, nuomos, panaudos ar kitokiu teisėtu pagrindu valdantis ir (ar) naudojantis transporto priemonę. Transporto priemonės valdytoju taip pat laikomas fizinis asmuo, kuris transporto priemonę vairuoja tiek teisėtai, tiek neteisėtai. Taigi, pagal įstatymą, TPVCAPD sutartimi suteikiama draudimo apsauga visiems transporto priemonę vairuosiantiems asmenims. Lietuvos bankas pažymėjo, kad sudarydamas draudimo sutartį draudikas privalo apskaičiuoti draudimo įmoką pagal tai, kokia draudimo apsaugos apimtis numatyta TPVCAPDĮ. Kitaip tariant, draudimo apsauga vienos įmokos pagrindu turi galioti visiems transporto priemonę nauduosiantiems asmenims.

Remdamasis CK 6.1010 straipsnio 1 dalimi, Lietuvos bankas pažymėjo, kad draudimo rizika padidėjusia laikoma tada, kai atsiranda ar pasikeičia draudimo sutartyje aptartos aplinkybės, apie kurių egzistavimą draudimo sutarties sudarymo metu draudikas nežinojo ir apie kurias draudėjas privalo pranešti draudikui iškart, kai tik apie tokius pasikeitimus sužinojo. Tame pačiame straipsnyje numatyta draudiko teisė reikalauti sumokėti papildomą draudimo įmoką, jeigu draudimo rizika padidėja. Jeigu TPVCAPD sutarties šalys susitaria laikyti tam tikros kategorijos asmenų vairavimą riziką didinančia aplinkybe, apie kurią reikia papildomai pranešti, tai reiškia, kad draudikas turi teisę nustatyti vieną draudimo įmoką, mokamą už draudimo apsaugą tuo atveju, jeigu transporto priemonės tos kategorijos asmenys nevairuos, ir papildomą draudimo įmoką tuo atveju, jeigu tos kategorijos asmenys ją vairuos. Lietuvos banko nuomone, toks susitarimas neatitinka minėto reikalavimo draudikui suteikti draudimo apsaugą tokia, kokia numatyta TPVCAPDĮ vienos (bendros) draudimo įmokos pagrindu.

Lietuvos bankas atkreipė dėmesį, kad minėtoje pozicijoje nekvestionuojama, ar asmenų, kurie nėra tam tikro amžiaus, neturi atitinkamos vairavimo patirties ar pasižymi (nepasižyminčių) kitomis draudiko nustatytais savybėmis, vairavimas yra rizikingesnis TPVCAPD aspektu, tačiau pažymima, kad šalies ir Europos Sąjungos teisinis reguliavimas numato, kad draudikas visą draudimo rizikos mastą turi įvertinti prieš sudarydamas draudimo sutartį. Draudėjo ir draudiko susitarimas apriboti (sumažinti) draudiko prisiimamą draudimo riziką prilygintinas draudimo apsaugos siaurimui, todėl toks susitarimas neatitinka TPVCAPDĮ ir Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių TPVCAPD, o jų nesilaikymo pagrindu reiškiami regresiniai reikalavimai draudėjui laikytini neturinčiais teisinio pagrindo.

Lietuvos bankas konstatavo, kad aplinkybė, jog vartotojas nepranešė draudikui apie tai, kad transporto priemonę vairuos asmuo, jaunesnis nei 25 metų amžiaus ir neturintis 3 metų vairavimo stažo, negali būti laikoma pareigos pranešti apie padidėjusią riziką nesilaikymu, nes draudikas žinojo apie draudimo apsaugą, kurią turėjo suteikti laikydamasis teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Lietuvos bankas pažymėjo, kad draudikas nepateikė atsikirtimų dėl vartotojo nurodytų aplinkybių, kad sudarant draudimo sutartį nebuvo atsižvelgta į vartotojo poreikius ir jis nebuvo tinkamai supažindintas su draudimo sutarties sąlygomis. Lietuvos bankas pabrėžė, kad asmuo, sudarydamas bet kokią sutartį, turi būti apdairus, atidus, rūpestingas ir turi itin atidžiai susipažinti su prisiimamais įsipareigojimais, tačiau draudikas, kaip profesionalas, turėtų užtikrinti, kad siūloma draudimo paslauga atitiktų draudėjo poreikius, ir turėtų jį tinkamai informuoti apie draudimo apsaugos apimtį.

Taisyklių 62.2 papunktis numato, kad draudikas turi teisę reikalauti iki 50 procentų išmokėtos draudimo išmokos, jeigu, draudimo sutarties galiojimo metu padidėjus sutartyje numatyta draudimo rizikai (pasikeitus aplinkybėms, turinčioms įtakos draudimo įmokos apskaičiavimui ar padidimui), draudėjas ar jo atstovas apie tai neinformavo atsakingo draudiko draudimo sutartyje nustatyta tvarka. Draudikas reikalavo grąžinti maksimalią Taisyklėse nustatytą išmokėtos draudimo išmokos dalį, tačiau nepaaiškino, kaip atsižvelgė į draudėjo kaltę, draudimo sutarties sąlygų pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudžiamuoju įvykiu, žalos, atsiradusios dėl pažeidimo, dydį, kitas reikalaujamos grąžinti sumos dydžio nustatymui reikšmingas aplinkybes (TPVCAPDĮ 22 str. 2 d.). Remdamasis nustatytais aplinkybėmis, Lietuvos bankas nurodė, kad net jei nepranešimas, kad transporto priemonę vairuos asmuo, neatitinkantis draudimo sutartyje nustatytų sąlygų, būtų laikomas pareigos pranešti apie padidėjusią riziką nesilaikymu, draudiko reikalavimas grąžinti 50 procentų išmokėtos sumos laikytinas nepagrįstu. Vadovaudamasis ginčo šalių pateiktais dokumentais ir paaiškinimais bei remdamasis TPVCAPD teisinių santykių reglamentavimu, Lietuvos bankas konstatavo, kad draudiko vartotojui pateiktas reikalavimas grąžinti dalį išmokėtos draudimo išmokos buvo nepagrįstas.